

לקוטי תורה • שיר השירים • מאמר 24

באתי לגני אחותי כלה ארייתי מורי עם בשמי...

”באתי לגני, אחותי כלה”

נחמתו של ה' בחצות הלילה על החורבן היא לימוד התורה של הצדיקים, הממשיך את אור אין סוף אל החכמה, ומשם אל המדות, כך שהשכינה מתחילה לעלות מגלותה. הכוח להמשיך אור שלמעלה מן החכמה נובע מאתכפיה — התגברות על טבעו של האדם; ה"ריח" שלה עולה עד אור אין סוף עצמו.

מוקדש לכבוד

מוקדש לכבוד הגאון המקובל רבי לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל

אבי הרבי, רבי לוי יצחק

LikuteiTorah.com

הפרשה החסידית

/likuteitorah.com/he/likutei-torah/shir-hashirim/24

הנקודה

נחמתו של ה' בחצות הלילה על החורבן היא לימוד התורה של הצדיקים, הממשיך את אור אין סוף אל החכמה, ומשם אל המדות, כך שהשכינה מתחילה לעלות מגלותה. הכוח להמשיך אור שלמעלה מן החכמה נובע מאתכפיא — התגברות על טבעו של האדם; ה"ריח" שלה עולה עד אור אין סוף עצמו.

כל קטע: לשון המאמר, אחר כך התרגום, ואחר כך ביאור קצר תחת קו זהב. המספרים הקטנים בלשון המאמר מפנים להערות שבסוף.

המאמר בקצרה

המאמר מבאר את הפסוק משיר השירים ה', א', מילה אחר מילה. "באתי לגני" מבטא את תענוגו של ה' בחצות הלילה מנשמות הצדיקים בגן עדן, ואת נחמתו, באמצעות לימוד התורה שלהן, לאחר האבל על החורבן. מדוע התורה מנחמת אותו, ומדוע דווקא בחצות הלילה? האדם הושם בגן עדן "לעבדה" — כדי להמשיך אלקות. בגלות השכינה, "העולם הנגלה", עדיין בוראת, אך היא בהסתר; כמו הלילה, ירידתה הולכת ומעמיקה עד חצות, ואז היא עולה. ה' מנהיג את העולם באמצעות מדות המגיבות למעשי האדם, אך אור אין סוף מתגלה רק בחכמה, ה"אב" שהחטא אינו מגיע אליו; והחכמה נמשכת באמצעות התורה, שהיא תענוגו של ה'. הכוח לכך הוא אתכפיא: הימנעות מן הרע היא "מור", ועשיית טוב מעבר לטבעו של האדם היא "בשמים" — ריח העולה עד אור אין סוף עצמו. "יערו עם דבשי" הם המלאכים, והאהבה והיראה שהם מעוררים בישראל; "יין" מגלה את הנסתר, ו"חלב" מגדיל את המדות. ה"רעים" קשורים תמיד לה' באמצעות התורה, ואילו ה"דודים" הצמאים זקוקים למימיה וליינה.

מבנה

1	הפסוק ומילותיו הראשונות
11
	"באתי לגני" היא התגלות האלקות בגן עדן התחתון בחצות הלילה: לאחר שה' נזכר בחורבן וזועק, נחמתו ותענוגו הם לימוד התורה של נשמות הצדיקים.
2	שתי שאלות; עבודת האדם בגן
21
	מה יכול לימוד התורה להוסיף לה', שהכול גלוי וידוע לפניו, ומדוע הדבר מתרחש בחצות הלילה, לאחר החורבן? האדם הושם בגן עדן "לעבדה" — להמשיך את גילוי האלקות.
3	השכינה בגלות וחצות הלילה
31
	השכינה, "העולם הנגלה", יוצאת לגלות עם ישראל; היא עדיין בוראת, אך בהסתר. כמו הלילה, ירידתה הולכת ומעמיקה עד חצות; מכאן ואילך היא עולה באמצעות לומדי התורה בחצות הלילה, ובשחרית — באמצעות תפילות, תורתם ומצוותיהם של כל ישראל.
4	גילוי והסתר; התורה כתענוגו של ה'
41
	"מחשבותיו" העמוקות של ה' נסתרות, והוא מנהיג את העולם באמצעות מדותיו, המגיבות למעשי האדם. אך אור אין סוף מתגלה רק בחכמה, ה"אב" שהחטא אינו מגיע אליו, כפי שקורה בשבת, שבה מסתיימת שליטתו של שם אלקים; הוא נמשך באמצעות התורה, שהיא תענוגו של ה'. זו הנחמה בחצות הלילה, המתחילה את עליית השכינה.
5	מור ובשמים: ריחה של אתכפיא
51
	כוחם של ישראל להמשיך אור שלמעלה מן החכמה נובע מאתכפיא. בדומה למור, המופק מדמה הקרוש של בעל חיים טמא, שמירת כל האיסורים והכפפת טבעו של האדם כדי לעשות טוב מעבר להרגלו מפיקות "ריח" העולה עד אור אין סוף וממשיכות את "טל השמים" — אור אין סוף הנמשך אל החכמה.

המלאכים הם ה"יער" שממנו באים השפע האלקי והאהבה והיראה של ישראל, כפי שמתואר בברכות שלפני קריאת שמע; אהבה ויראה אלה הן ה"דבש", פריים. "אכילתו" של ה' היא העלאת המלאכים באמצעות ישראל, שמסירות הנפש שלהם באמירת "אחד" מאחדת אותם עם ה', למעלה מהמדרגה שהמלאכים יכולים להגיע אליה.

8-71

יני עם חלבי

7

"חלב" הוא הגילוי מן החכמה המצמיח את המדות, בנפש ולמעלה; כל אמירת "ברוך אתה" בברכות האמצעיות של תפילת העמידה מוסיפה אור לפני הבקשה המסוימת. "יין" מגלה את "סודו" של העולם הנסתר כאור גלוי.

91

אכלו רעים

8

הצדיקים הם "רעים" של ה', מפני שבלימוד התורה שלהם שוכן דברו של ה' עצמו מסיני – חכמתו ותענוגו – וכך אור אין סוף נוכח למטה כפי שהוא למעלה; הם קולטים אותו כמו מזון.

101

שתו ושכרו דודים

9

ל"דודים" יש אהבה נסתרית המתלקחת לעיתים כאשר וכצימאון; התורה היא המים המרווים אותה והיין המשמח. ה"רעים", הקשורים לה' תמיד, אינם זקוקים למשקה והם כמו שמן, שקט.

מו ש ג ים

העולם הנגלה והעולם הנסתר (עלמא דאתגליא, עלמא

דאתכסיא) עלמא דאתגליא / עלמא דאתכסיא

העולם הנגלה הוא השכינה – האלקות כפי שהיא מתגלה כדי להוות את העולמות; העולם הנסתר הוא "מחשבותיו" העמוקות של ה', שאינן נראות בהנהגתו את העולמות. בגלות העולם הנגלה עצמו נעשה נסתר.

חצות לילה חצות לילה

נקודת המפנה של הלילה: ירידת השכינה הולכת ומעמיקה עד חצות, ומכאן ואילך היא עולה. באותה שעה ה' נזכר בחורבן, ולימוד התורה של הצדיקים הוא נחמתו.

אב אב

מדרגת החכמה, שבה מתגלה אור אין סוף, והיא שורש כל העולמות היורדים. פגם החטא אינו מגיע אליה, ולכן היא מקור הרחמים והסליחה: "סלח לנו אבינו".

תענוג (שעשועים) שעשועים

התורה היא תענוגו של ה', החכמה העליונה; באמצעות לימוד התורה התענוג הזה מתגלה למטה ואור אין סוף נמשך אל המדות.

הכנעת הסטרא אחרא (אתכפא) לאכפא סטרא אחרא

התגברות על הנפש הבהמית ועל היצר הרע, הן בהימנעות מן הרע והן בעשיית טוב מעבר לטבעו של האדם. בדומה למור המופק מדם טמא שקרש, היא מפיקה "ריח" העולה עד אור אין סוף עצמו.

רעים ודודים רעים / דודים

ה"רעים" הם הצדיקים, הקשורים לה' תמיד באמצעות התורה; ה"דודים" הם מי שאהבתם לה' נסתרית ומתלקחת לעיתים, והצימאון שלהם נרווה באמצעות התורה.

קטע 1 • 11

הפסוק ומילותיו הראשונות

1 באתי לגני^{1,2,3} כלה⁴ אריתי מורי עם בשמי⁵ אכלתי יערי עם דבשי שתיתי ייני עם חלבי אכלו רעים שתו ושכרו דודים.

"באתי אל גני, אחותי, כלה שלי; ליקטתי את המור שלי עם בשמי; אכלתי את חלת הדבש שלי עם דבשי; שתיתי את ייני עם חלבי. אכלו, רעים; שתו והשתכרו, אהובים."

המאמר פותח בפסוק משיר השירים ה, א, שבו הדוד, ה', משיב לכלתו, כנסת ישראל, שהזמינה אותו אל גנו. בהמשך יוסברו בזה אחר זה חלקי הפסוק: הגן, המור והבשמים, חלת הדבש והדבש, היין והחלב, ולבסוף "הרעים" האוכלים ו"הדודים" השותים.

(רכות נשא פרשה י"ג קרוב לר"פ⁶ ס"פ ואתחנן ובשה"ש [ובשיר השירים] רבה ע"פ זה ובפסוק מה יפו דודיך)

(במדבר רבה, נשא, פרשה י"ג, סמוך לתחילת הפרשה; סוף פרשת ואתחנן; ובשיר השירים רבה על פסוק זה, וכן על הפסוק "מה יפו דודיך").

הסוגריים מציינים מקומות במדרש שבהם נדרש הפסוק: במדבר רבה על פרשת נשא, סוף פרשת ואתחנן, ושיר השירים רבה — הן על פסוק זה הן על הפסוק הקודם "מה יפו דודיך" (שיר השירים ד, י). במדרש הפסוק מתאר את כוואו של ה' לשכון במשכן ביום הקמתו.

פ"י באתי לגני היינו גילוי אלהות שבג"ע [שבגן עדן] התחתון בחצות לילה שאז הקב"ה משתעשע בנשמות הצדיקים שאחר שזוכר על החורבן ומקרקר כו'

פירוש "באתי אל גני" הוא גילוי אלקות בגן עדן התחתון בחצות הלילה, שכן אז הקדוש ברוך הוא משתעשע בנשמות הצדיקים. לאחר שהוא נזכר בחורבן וזועק וכו',

אדמו"ר הזקן מפרש את "באתי אל גני" כגילוי אלקות בגן עדן התחתון — הגן הרוחני שבו שוכנות נשמות הצדיקים — בחצות הלילה. בשעה זו ה' משתעשע בנשמות הללו, אך תחילה הוא נזכר בחורבן בית המקדש וזועק עליו.

תה"י [תהיה] זאת נחמתו ושעשועו בנשמות הצדיקים ע"י עסק תורתם כמ"ש היושבת בגנים חברים מקשיבים⁷ לקולך השמיעני^{8,9}.

זוהי נחמתו ושעשועו: בנשמות הצדיקים, באמצעות עיסוקן בתורה, ככתוב: "היושבת בגנים, החברים מקשיבים לקולך; השמיעני."

לאחר שהוא מתאבל על החורבן, ה' מוצא נחמה ושעשוע בנשמות הצדיקים באמצעות לימוד התורה שלהן. הפסוק "היושבת בגנים... השמיעני" (שיר השירים ח, יג) מלמד שמה שה' מבקש בגן הוא לשמוע את קול לימודן.

קטע 2 • 21

שתי שאלות; עבודת האדם בגן

2 והנה ביאור ענין זה להבין מהו ענין השעשוע והנחמה של הקב"ה בעסק התורה הלא הכל היה כבר גלוי וידוע לפניו ית' וגם להבין למה בחצות הלילה דוקא ואחר שזוכר את החורבן.

והנה, כדי לבאר את העניין: [עלינו] להבין מהי השמחה והנחמה של הקדוש ברוך הוא בעיסוק בתורה, והרי הכול כבר היה גלוי וידוע לפניו יתברך. וכן יש להבין מדוע דווקא בחצות הלילה, ולאחר שהוא זוכר את החורבן.

אדמו"ר הזקן מעלה שתי שאלות. ראשית, כיצד לימוד התורה יכול להביא לה' שמחה ונחמה, כאשר כל מה שבתורה כבר גלוי וידוע לפניו? שנית, מדוע הדבר מתרחש דווקא בחצות הלילה, ורק לאחר שהוא זוכר את החורבן?

הנה כתיב ויניחם בג'ע [בגן עדן] לעבדה ולשמרה¹⁰ שעיקר תכלית בריאת האדם לעבוד את הג'ע [הגן עדן] דהיינו להמשיך גילוי אלהותו ית' ועמ"ש מזה בד"ה כי כאשר השמים החדשים.¹¹

והנה כתוב: "ויניחם בגן עדן לעבדה ולשמרה": עיקר תכלית בריאת האדם הוא לעבוד את גן עדן, כלומר, להמשיך בו גילוי אלקותו יתברך. ועיינו במה שנכתב על כך במאמר המתחיל "כי כאשר השמים החדשים".

התשובה נפתחת בפסוק שלפיו האדם הונח בגן עדן "לעבדה ולשמרה" (בראשית ב, טו). עיקר תכלית בריאת האדם הוא "לעבוד" את גן עדן: באמצעות עבודתו הוא ממשיך לתוכו גילוי אלקות שלא היה בו קודם. כאן מפנה המאמר את הקורא למאמר "כי כאשר השמים החדשים", שבו העניין מבואר בהרחבה.

קטע 3 • 31

השכינה בגלות וחצות הלילה

3 והנה ארז"ל [אמרו רבותינו זכרונם לברכה] גלו לבבל שכינה עמהם^{12,13} שכינה הוא בחי' עלמא דאתגליא דהיינו גילוי אלהותו ית' להוות עולמות עליונים ותחתונים הגם שגם בגלות עולם כמנהגו נוהג ועוד כל ימי הארץ זרע וקציר^{14,15} כוי

והנה אמרו חז"ל: "גלו לבבל — שכינה עמהם". השכינה היא בחינת העולם הגלוי, כלומר גילוי אלקותו ית' להוות עולמות עליונים ותחתונים. ואף על פי שגם בגלות "עולם כמנהגו נוהג", ועוד: "כל ימי הארץ זרע וקציר" וכוי,

חז"ל מלמדים שבכל מקום שאליו גלו ישראל, השכינה הלכה עמם. השכינה נקראת "העולם הגלוי": האלקות כפי שהיא מתגלה כדי לברוא את העולמות העליונים והתחתונים. גילוי זה שמחיה את הבריאה אינו נפסק בגלות: העולם ממשיך להתנהל כמנהגו, וה' הבטיח ש"זרע וקציר" לא ייפסקו כל ימי הארץ (בראשית ח, כב).

וכמאמר המחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית אך ההפרש הוא בבחי' גילוי והעלם שבזמן שאין ביהמ"ק [בית המקדש] קיים עלמא דאתגלייא היא בבחי' העלם והסתר פנים וכמ"ש ואנכי הסתר אסתיר¹⁶ פני ביום ההוא.

וכמאמר: "המחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית" — אך ההבדל הוא בבחינת הגילוי וההעלם: בזמן שבית המקדש אינו קיים, העולם הגלוי נמצא במצב של העלם והסתר פנים, כמו שכתוב: "ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא".

ברכת הבוקר אומרת שה' מחדש בכל יום את מעשה בראשית, ולכן השכינה ממשיכה לברוא גם בגלות. ההבדל בין הגלות לתקופת בית המקדש אינו אפוא בשאלה אם הגילוי קיים, אלא אם הוא גלוי או נסתר: כשאין בית המקדש, העולם הגלוי עצמו נסתר — "ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא" (דברים לא, יח).

פ"י ביום ההוא בבחי' עלמא דאתכסייא שהחשך יכס' [יכסה] ארץ¹⁷ והנה כמו שנראה בחוש בסדר והנהגת העולם בחושך ואור של עוה"ז שבעתות ערב מתחיל להאפיל ולהחשיך ומחשיך

פירוש "ביום ההוא" — בבחינת העולם הנסתר, שכן "חושך יכסה ארץ". והנה, כפי שאפשר לראות בחוש בסדר ובהנהגת העולם, בחושך ובאור של העולם הזה: בשעות הערב מתחיל להחשיך, והוא הולך ומחשיך

אדמו"ר הזקן מפרש את "ביום ההוא" כמצב של העולם הנסתר: בגלות העולם הגלוי מכוסה, כדברי ישעיהו "חושך יכסה ארץ" (ישעיהו ס, ב). לאחר מכן הוא מקביל לכך את החושך והאור בעולם שלנו, שבו החשכה מתחילה עם הערב.

ובא עד חצות לילה ומחצות ואילך מאיר ובא מעט מעט כך הענין בגלות השכינה שזמן ירידתה ונפילתה הוא עד חצות שאז נאמר ותפול לפני רגליו¹⁸ ומחצות

עד שהוא מגיע לחצות הלילה; ומחצות ואילך הוא הולך ומאיר, מעט מעט. כך הוא גם בגלות השכינה: זמן ירידתה ונפילתה נמשך עד חצות, שאז נאמר "ותפול לפני רגליו"; ומחצות

הלילה הולך ומחשיך עד חצות, ולאחר מכן הולך ומתבהר בהדרגה; וכך גם בגלות השכינה: ירידתה ונפילתה נמשכות עד חצות. הפסוק על אסתר, "ותפול לפני רגליו" (אסתר ח, ג), משמש כאן לתיאור השכינה הנופלת בגלות.

ואילך הוא מתרוממת מעט מעט שמתעלית ע"י אנשי מעשה הקמים בחצות לעסוק בתורה ובשחר יש לה קימה מעלייתא ע"י התורה ועבודת התפלה והמצות של כללות נשמות ישראל.

ואילך היא מתרוממת מעט מעט, ומתעלה באמצעות אנשי מעשה הקמים בחצות לעסוק בתורה. ובבוקר יש לה קימה מעולה, באמצעות התורה, עבודת התפילה והמצוות של כלל נשמות ישראל.

מחצות ואילך השכינה מתרוממת בהדרגה באמצעות אנשי המעשה, אנשים יראי שמים הקמים בחצות ללמוד תורה. עם שחר היא מתרוממת באופן שלם, באמצעות התורה, התפילה והמצוות של כל ישראל יחד. בכך מתחיל להתבאר מדוע נחמת ה' באה בחצות: זו השעה שבה השכינה מתחילה להתרומם.

גילוי והסתר; התורה כתענוגו של ה'

4 ולהבין מהו ענין הגילוי וההעלם הנה מבשרי אחזה¹⁹ שכמו שיש אצל האדם שכל ומדות ומחשבה כו'

וכדי להבין מהי משמעותם של גילוי והעלם: "מבשרי אחזה" — כשם שיש באדם שכל, מדות ומחשבה וכו',

כדי להסביר מה פירושם של גילוי והעלם, משתמש אדמו"ר הזקן בעיקרון "מבשרי אחזה [אלקים]" (איוב יט, כו): בהתבוננות בנפש האדם אפשר להבין עניינים אלוקיים בדרך משל. באדם יש שכל, רגשות ומחשבה.

כך עד"מ הגם שנאמר כי לא מחשבותי מחשבותיכם²⁰ הרי נאמר מאד עמקו מחשבותיך²¹ מאד עמקו שהם בחי' עלמא דאתכסיא ואינם נראים ונגלים בהנהגת עולמות

כך גם למעלה, בדרך משל. אמנם נאמר "כי לא מחשבותי מחשבותיכם", אך נאמר גם "מאד עמקו מחשבותיך" — הן עמוקות מאד, שכן הן בחינת עלמא דאתכסיא, העולם הנסתר, ואינן נראות ואינן מתגלות בהנהגת העולמות.

מחשבותיו של ה' אינן כמחשבותינו (ישעיהו נה, ח), ובכל זאת המשל מתאים: "מאד עמקו מחשבותיך" (תהלים צב, ו). "מחשבותיו" של ה' הן העולם הנסתר, עלמא דאתכסיא, והן אינן נראות באופן שבו הוא מנהיג את העולמות, כשם שמחשבותיו הפנימיות של אדם אינן ניכרות בהנהגותו החיצוניות.

רק הנהגתם הוא ע"פ מדותיו ית' וראשיתן הוא חסד כמ"ש עולם חסד יבנה²² והם כל מאמרות שבהן נברא העולם יהי אור²³ כו' וששת ימי בראשית יום ראשון חסד כו'

אלא הנהגת העולמות היא על פי מדותיו ית', וראשיתן היא חסד, כמו שנאמר "עולם חסד יבנה". אלה הן כל המאמרות שבהן נברא העולם, כגון "יהי אור" וכו', וכן ששת ימי בראשית: היום הראשון — חסד וכו'.

העולמות מתנהלים באמצעות מדותיו של ה', והראשונה שבהן היא חסד, ככתוב "עולם חסד יבנה" (תהלים פט, ג). המדות הללו הן המאמרות שבהם נברא העולם, כגון "יהי אור", וכן ששת ימי בראשית, שכל אחד מהם מקביל למידה אחת; היום הראשון מקביל לחסד.

וכל ימות עולם הם רק ששת ימים אלו כי שבת זמן עליות העולמות למקורם ואח"כ חוזרים ומתחדשים ימות החול יום ראשון כו'

וכל ימי העולם אינם אלא ששת הימים האלה, שכן השבת היא הזמן שבו העולמות עולים למקורם, ולאחר מכן ימי החול חוזרים ומתחדשים: היום הראשון וכו'.

כל הזמן אינו אלא חזרה על ששת ימי הבריאה הראשונים. בשבת העולמות עולים למקורם, ואחר כך ימי החול מתחילים מחדש, החל ב"יום הראשון", יום החסד.

וא"כ הרי ששת ימים השניים הם עצמן ששת ימים הראשונים שנתחדשו ועיקר עבודת האדם שיהיה בבחינת מחשבותיך שעמקו מאד להיותן בבחי' גילוי וע"ז נאמר ממעמקים קראתיך^{24, 25, 26, 27, 28} הוי' וכדפי' בפ' בשלח (דס"ג ע"ב)²⁹

ואם כן, ששת הימים השניים הם עצמם ששת הימים הראשונים, שהתחדשו. עיקר עבודת האדם היא שהדבר יהיה בבחינת "מחשבותיך", שהן "עמקו מאד" — להביא אותן לידי גילוי. ועל כך נאמר "ממעמקים קראתיך הוי'", כפי שמתבאר [בזוהר] בפרשת בשלח (דף סג ע"ב),

לכן ששת ימי השבוע בכל שבוע הם ששת ימי הבריאה המקוריים, שהתחדשו. עיקר עבודתו של האדם נוגע ל"מחשבותיו" העמוקות של ה': להוציא את הנסתר אל הגילוי. לכך מכוון הפסוק "ממעמקים קראתיך" (תהלים קל, א), כפי שמסביר הזוהר בפרשת בשלח (חלק ב, סג ע"ב).

ובפ' ואתחנן (דרס"ה ע"ב) וע' בפ' ויחי (דרכ"א ע"א) ובפ' אחרי (דף ע' [ע"י]) ועיין ברבות פ' ויקרא (ספ"ג [סוף פרק ג']) מים עמוקים^{30, 31} כו'

ובפרשת ואתחנן (דף רסה ע"ב); ועיינו בפרשת ויחי (דף רכא ע"א) ובפרשת אחרי (דף ע'); ועיינו במדרש רבה, פרשת ויקרא (סוף פרק ג): "מים עמוקים" וכו',

הטקסט מציין מקומות נוספים בזוהר העוסקים ב"ממעמקים": ואתחנן (דף רסה ע"ב), ויחי (דף רכא ע"א), אחרי (דף ע'), וכן במדרש בסוף פרק ג של ויקרא רבה. שם מצרף המדרש את הפסוק "מים עמוקים עצה בלב איש" (משלי כ, ה) לפסוק "ממעמקים קראתיך".

ממעמקים כו' ופי' ממעמקים מבחי' ההעלם שהוא בחינת עמקו מחשבותיך עלמא דאתכסיא קראתיך כאדם הקורא לחבירו שיצא מביתו לחוץ להיות בבחינת גילוי.

"ממעמקים" וכו'. ופירוש "ממעמקים" הוא: מבחינת ההעלם, שהיא בחינת "עמקו מחשבותיך", עלמא דאתכסיא, העולם הנסתר. "קראתיך" — כאדם הקורא לחברו לצאת מביתו החוצה, כדי שיהיה בגילוי.

"ממעמקים" פירושו מבחינת ההעלם — מחשבותיו העמוקות של ה', העולם הנסתר. "קראתיך" דומה לאדם הקורא לחברו לצאת מביתו אל החוץ: עבודת האדם קוראת למדרגה הנסתר לצאת אל הגילוי.

כי הנה איתא בתיקוני זהר לאו דאית לך צדק ידיעא^{32, 33} כו' אלא לאנהגא בהון עלמין³⁴ כו'

כי הנה נאמר בתיקוני זוהר: "לאו דאית לך צדק ידיעא" וכו', "אלא לאנהגא בהון עלמין" וכו',

בתיקוני זוהר, בקטע הידוע בשם "פתח אליהו", נאמר שאין לה' בעצמו תכונה מוגדרת כגון "צדק" (דין). הוא הוציא את המדות כדי להנהיג באמצעותן את העולמות.

כפום עובדיהון דבני נשא פיי שהנהגות והמשכות המדות להיות בהן הנהגת העולמות בעובדיהון דבני

נשא תליא שהמעשה אשר יעשה האדם למטה באתעדליית [באתערותא דלתתא] אתעדלייע [אתערותא דלעילא]

”כפי מעשיהם של בני האדם”. פירוש הדבר הוא שהנהגת המדות והמשכות, כדי שהעולמות יתנהלו באמצעותן, תלויות במעשיהם של בני האדם. שכן [באמצעות] המעשה שאדם עושה למטה, מתוך אתערותא דלתתא, [באה] אתערותא דלעילא:

הנהגת העולמות היא “כפי מעשיהם של בני האדם”: האופן שבו המדות נמשכות כדי להנהיג את העולמות תלוי במעשי בני האדם. זהו העיקרון שאתערותא דלתתא מעוררת אתערותא דלעילא.

שעי צדקה וחסד שעושים למטה מעוררים למעלה להיות אור א”ס ב”ה שורה ומתגלה ומתלבש במדת

החסד וכן עד”ז בכל המדות (ועמ”ש בד”ה לסוסתי)³⁵

באמצעות הצדקה והחסד שנעשים למטה, מעוררים למעלה את אור אין סוף ברוך הוא לשרות, להתגלות ולהתלבש במדת החסד; וכך גם בכל המדות. (וראו מה שכתוב במאמר הפותח “לסוסתי”).

לדוגמה, צדקה וחסד שנעשים למטה גורמים לאור אין סוף לשרות, להתגלות ולהתלבש למעלה במדת החסד, וכך גם בכל מדה. הסוגריים מפנים את הקורא למאמר “לסוסתי”.

אך אין אור א”ס שורה ומתגלה אלא בבחינת חכמה דכתיב בראשית ברא אלהים³⁶ ותיי [ותרגום ירושלמי]

בחוכמתא שהחכמה היא החיות וקיום המדות והנה כתיב כולם בחכמה עשית³⁷ שבחיי חכמה מלובשת בכל המדות.

אבל אור אין סוף שורה ומתגלה רק בבחינת חכמה, כפי שכתוב: “בראשית ברא אלקים”, ותרגום ירושלמי מתרגם: “בחוכמתא”; שכן החכמה היא החיות והקיום של המדות. ועוד כתוב: “כולם בחכמה עשית” — בחינת חכמה מלובשת בכל המדות.

אור אין סוף, לעומת זאת, שורה ומתגלה רק בחכמה. תרגום ירושלמי מתרגם את “בראשית ברא אלקים” כ”בחוכמתא”, והפסוק “כולם בחכמה עשית” (תהלים קד, כד) מלמד שהחכמה מלובשת בכל המדות ומשמשת להן חיות.

אך מ”מ אינו דומה החכמה שמלובשת תוך המדות ואינה נראית ונגלית בהם לבחיי גילוי החכמה עצמה

שהיא למעלה מעלה במדרגה מן המדות וגילוי המדות נמשכין ממנה שהחכמה תחיה³⁸ כוי.

ובכל זאת, חכמה המלובשת בתוך המדות ואינה נראית או מתגלה בהן אינה דומה לבחינת גילוי החכמה עצמה, שהיא נעלית לאין ערוך מן המדות; גילוי המדות נמשך ממנה, שכן “החכמה תחיה” וכוי.

ובכל זאת, אין להשוות בין החכמה הנסתרת בתוך המדות לבין החכמה המתגלה בפני עצמה, שהיא נעלית מאוד מן המדות ומקורן, ככתוב: “החכמה תחיה בעליה” (קהלת ז, יב).

(ועמ"ש בד"ה והיה מדי חדש³⁹ גבי וביום החדש יפתח)⁴⁰ ולכן כדי להמשיך אור אי"ס ב"ה למטה צ"ל ע"י התורה שהיא בחי' חכמתו ורצונו ית' והיא היא שעשוע של הקב"ה כמ"ש ואהיה שעשועים כו'

(וראו מה שכתוב במאמר הפותח "והיה מדי חדש", בעניין "וביום החדש יפתח"). לכן, כדי להמשיך את אור אין סוף ברוך הוא למטה, הדבר צריך להיעשות באמצעות התורה, שהיא בחינת חכמתו ורצונו יתברך; והיא עצמה שעשועו של הקדוש ברוך הוא, כפי שכתוב: "ואהיה שעשועים" וכו'.

לאחר הפניה למאמר על "והיה מדי חדש" (ישעיהו סו, כג) ולשער הפנימי ש"ביום החדש יפתח" (יחזקאל מו, א), מסיק אדמו"ר הזקן שאפשר להמשיך את אור אין סוף למטה רק באמצעות התורה, שהיא חכמתו ורצונו של ה'. התורה עצמה היא שעשועו של ה', ככתוב: "ואהיה שעשועים" (משלי ח, ל).

וזהו בחי' גילוי אור אי"ס ב"ה ונקרא בחינה זו בשם אב שהוא שורש ומקור כל ההשתלשלות וע"ז אנו מתפללים סלח לנו אבינו

וזהו בחינת גילוי אור אין סוף ברוך הוא. בחינה זו נקראת בשם "אב", שכן היא השורש והמקור של כל ההשתלשלות. על כך אנו מתפללים: "סלח לנו אבינו",

גילוי אור אין סוף באמצעות החכמה הוא הבחינה הנקראת "אב", משום שהחכמה היא השורש והמקור של כל העולמות המשתלשלים. לכן אנו מבקשים בתפילת העמידה סליחה מ"אבינו".

שהוא אב הרחמים והסליחות לפי ששם אינו מגיע פגם החטא ועון וכמ, ש אם צדקת⁴¹ כו' שהרי הוא אב הרחמים והסליחות, משום שפגם החטא והעון אינו מגיע לשם, כפי שכתוב: "אם צדקת" וכו'.

האב הוא מקור הרחמים והסליחות, משום שפגם החטא אינו מגיע לבחינה נעלית כל כך. כפי שאומר איוב: "אם צדקת מה תתן לוי" (איוב לה, ז) — בחינה זו היא למעלה מהשגת מעשי האדם, ולכן החטא אינו פוגם בה.

(עמ"ש בד"ה צאינה וראינה⁴² כפי שאו ידיכם קדש וברכו את⁴³ ה' ועמ"ש בד"ה להבין מ"ש בהגדה⁴⁴ מצה זו כו' מענין מוחין דאבא ועיין בזהר הרקיע פי ויקרא⁴⁵ בדף ז' ע"ב בד"ה כשמן הטוב)⁴⁶

(ראו מה שכתוב במאמר הפותח "צאינה וראינה", בפירוש "שאו ידיכם קודש וברכו את הוי"; וראו מה שכתוב במאמר הפותח "להבין מה שכתוב בהגדה מצה זו" וכו', בעניין מוחין דאבא; וכן עיינו בזהר הרקיע, פרשת ויקרא, בדף ז' ע"ב, בקטע הפותח "כשמן הטוב").

הסוגריים מפנים את הקורא לשלושה מקורות להרחבה בנושא: המאמר "צאינה וראינה", על "שאו ידיכם קודש וברכו את הוי" (תהלים קלד, ב); המאמר על "מצה זו" שבהגדה, בעניין מוחין דאבא; וזהר הרקיע על קטע הזהר "כשמן הטוב" (תהלים קלג, ב).

משא"כ כשאננם נראים ונגלים רק מדותיו ית' שמנהיג בהן את העולם הי"ז [הרי זה] בחיי העלם ולכן כתיב
בכל ששת ימי בראשית ויאמר אלהים שהוא מדת הצמצום⁴⁷

לעומת זאת, כאשר לא נראים ומתגלה אלא מדותיו יתברך, שבהן הוא מנהיג את העולם, זו בחינה של העלם. לכן
לאורך ששת ימי בראשית נאמר: "ויאמר אלקים" — זו מדת הצמצום.

כאשר רק המדות נראות, וה' מנהיג את העולם באמצעותן, זהו מצב של העלם. משום כך, בתיאור ששת ימי בראשית נאמר בכל פעם "ויאמר אלקים": אלקים הוא שם הצמצום, הצמצום שמעלים.

רק בשבת שהוא התגלות בחי חכמה כתיב ויכל אלהים פיי שכלתה בחי ומדרגת אלהים שנעשה קץ
ותכלה למדרגה זו רק אחי"ז [אחר זה] כתיב אלה תולדות השמים והארץ⁴⁸ בהבראם ביום עשות ה' אלהים
כו'

רק בשבת, שבה מתגלה בחינת חכמה, נאמר: "ויכל אלקים" — כלומר, בחינת אלקים ומדרגתה כלתה; נקבע סוף
וגבול למדרגה זו. ורק לאחר מכן נאמר: "אלה תולדות השמים והארץ בהבראם, ביום עשות הוי" אלקים" וכו',

שבת היא גילוי בחינת חכמה, ועליה נאמר בתורה "ויכל אלקים", שאותו מפרש אדמו"ר הזקן כ"בחינת אלקים כלתה". רק לאחר מכן נאמר
"ביום עשות הוי" אלקים" (בראשית ב, ד), שבו מופיע שם הוי" לראשונה בתיאור הבריאה.

ששתף מדת ה' כו' וזהו ענין שבחצות לילה הקב"ה משתעשע בנשמות הצדיקים ע"י עסק תורתם
שהרי צירף אליה את מדת הוי" וכו'. וזהו פירוש הדברים שבחצות הלילה הקב"ה משתעשע בנשמות הצדיקים
באמצעות עיסוקם בתורה:

לאחר מכן צורף שם הוי" לשם אלקים, בדומה לדברי חז"ל שהקב"ה צירף את מדת הרחמים למדת הדין. כעת חוזר אדמו"ר הזקן לאמירה
שבפתיחה: בחצות הלילה ה' משתעשע בנשמות הצדיקים באמצעות לימוד התורה שלהם.

דהיינו אחר שזוכר את החורבן שהיא נפילת וירידת בחי עלמא דאתגליא בגלות והסתר פנים תהיה
זאת נחמתו להיות גילוי בחי השעשועים שלמעלה שהם מבחי חכמה עילאה

כלומר, לאחר שהוא זוכר את החורבן, שהוא נפילת וירידת בחינת העולם הגלוי לגלות ולהסתר פנים, תהיה זו
נחמתו: שיתגלה בחינת השעשועים שלמעלה, שמקורה בבחינת חכמה עילאה;

כך מתבררות השאלות שבסעיף 2. החורבן שה' זוכר בחצות הלילה הוא נפילתו של "העולם הגלוי", השכינה, לגלות ולהסתר; ונחמתו היא
גילוי ה"שעשועים" שלמעלה, שמקורם בחכמה עילאה.

והיינו ע"י עסק התורה להיות המשכת אור א"ס ב"ה בחכמה ולהתלבש במדות⁴⁹ כו' ועי"ז מתחיל עליית בחי' עלמא דאתגליא מההסתר כו' כמבואר למעלה:^{50, 51, 52}

וזה נעשה באמצעות העיסוק בתורה, המביא להמשכת אור אין סוף ברוך הוא אל החכמה ולהתלבשותו במדות וכו'. ובכך מתחילה עליית בחינת העולם הגלוי מן ההסתר וכו', כפי שהתבאר למעלה.

גילוי זה בא באמצעות לימוד התורה, הממשיך את אור אין סוף אל החכמה, ומשם אל המדות. בעקבות זאת מתחיל העולם הגלוי, השכינה, לעלות מתוך ההסתר, כפי שתואר בסעיף 3 ביחס לשעות שלאחר חצות הלילה.

קטע 5 • 51

מור ובשמים: ריחה של אתכפיא

5 ב אך הכח הזה לישראל להיות בהם וע"י המשכת אור א"ס ב"ה בחכמה כי הרי הוא ית' למעלה מעלה מבחי' חכמה וכולם בחכמה עשית⁵³ שהיא עשייה גשמיות

2. אך הכוח הזה שיש לישראל, שבהם ועל ידם נמשכת אור אין סוף לתוך חכמה — שהרי הוא ית' נעלה הרבה הרבה מבחינת חכמה, ו"כולם בחכמה עשית", כלומר, עשייה גשמית —

סעיף 2 פותח בשאלה על הדברים שנאמרו קודם. ה' עצמו נעלה הרבה מעל חכמה, ומחכמה נובעת אפילו הבריאה הגשמית ("כולם בחכמה עשית"); אם כן, כיצד יש לישראל כוח להמשיך לתוכה את אור אין סוף, הנעלה מחכמה?

הנה ע"ז נאמר אריתי מורי עם בשמי⁵⁴ כו' כי הנה מור ובושם הם מיני ריח

על כך נאמר: "אריתי מורי עם בשמי" וכו'. מור ובושם הם מיני ריח.

התשובה מצויה בהמשך הפסוק: "אריתי מורי עם בשמי". מור ובשמים הם מיני ריח, והריח הוא המפתח לתשובה.

והנה אנו רואים שהריח מחזק המוח ומשיב את הנפש וריח זה של המור נעשה מדם חיה טמאה שנקרש כך

והנה אנו רואים שהריח מחזק את המוח ומשיב את הנפש; והריח הזה של המור נעשה מדמה של חיה טמאה שנקרש, וכך,

הריח מחזק את המוח ומחיה את הנפש. כאן מצוין שהריח של מור נעשה מדמה הקרוש של חיה טמאה, כלומר, דבר טמא נהפך לריח; בחלקים הבאים הדבר נמשל לעבודת ה'.

הנה עיי בחיי לאכפא סט"א [סטרא אחרא] בסור מרע בתכלית דהיינו בשמירת כל ל"ת [לא תעשה] בפרטן ודקדוקן מד"ס שלא לעבור על אחת

על ידי בחינת הכנעת הסטרא אחרא ב"סור מרע" בתכלית — כלומר, בשמירה על כל הלא־תעשה, על כל פרטיהן ודקדוקיהן, כולל דברי סופרים, כדי שלא לעבור על איסור אחד

המקבילה בעבודת האדם היא אתכפא, הכנעת הסטרא אחרא, באמצעות "סור מרע" בתכלית. פירוש הדבר לשמור על כל איסור על כל פרטיו, לרבות הדקדוקים שקבעו חכמים, ולא לעבור על אף אחד מהם.

מהנה ולכוף את היצה"ר [היצר הרע] ונפשו הבהמית שלא תמשך אחרי טבעה ורצונה וכמשל חיזוק וקרישות הדם של החיה הטמאה כך עיי שיתחזק נגד כח המתאווה שלו

מהם, וכפיית היצר הרע והנפש הבהמית שלא יימשכו אחר טבעם ורצונם — בדומה להתקשותו ולהיקרשותו של דם החיה הטמאה. כך, כאשר האדם מתחזק כנגד כוח התאוה שלו,

הדבר כולל גם כפיית היצר הרע והנפש הבהמית, כדי שלא ילכו אחר תאוותיהם הטבעיות. כשם שדמה של החיה הטמאה מתקשה ונקרש ונעשה מור, כך אדם שמתחזק כנגד תאוותיו יוצר "ריח".

אזי מזה נעשה בחיי ריח ניחוח לה' להיות עולה לה' ונכלל באור א"ס ב"ה וכמ"ש וירח את ריח בגדיו בגדיו בחיי לבושים שהוא בחיי מקיף

נעשה מכך בחינת "ריח ניחוח להוי", העולה לה' ונכללת באור אין סוף. וכמו שכתוב: "וירח את ריח בגדיו" — "בגדיו" הם בחינת לבושים, שהיא בחינת המקיף;

עבודה זו נעשית "ריח ניחוח להוי", העולה ונכללת באור אין סוף עצמו. הכתוב מצטט את הרחת "ריח בגדיו" של יצחק (בראשית כז, כז): הבגדים מקיפים את הגוף, ולכן הם מסמלים את האור המקיף, בחינה שמעל לתפיסה פנימית.

וגם נעשה מבגדיו לשון בוגדיו כמו בגד בוגדים בגדו^{55, 56} שעיי בחיי הרע כשנהפך לטוב נעשה בחיי ריח שעייזי ויברכהו ויתן לך⁵⁷ מטל השמים⁵⁸ פי שמים הוא בחיי חכמה שם מים מקור הליחות שבמוח כו'

וגם "בגדיו" נעשה מלשון "בוגדיו", כמו "בגד בוגדים בגדו". כי כאשר בחינת הרע נהפכת לטוב, נעשית בחינת ריח; ועל ידי כך "ויברכהו": "ויתן לך מטל השמים". פירושו: "שמים" הם בחינת חכמה — "שם מים", מקור הלחותית שבמוח וכי,

חז"ל דורשים "בגדיו" כ"בוגדיו", כמו "בגד בוגדים בגדו" (ישעיהו כד, טז): הרע עצמו, לאחר שהוא נהפך לטוב, נעשה ריח. באמצעות כך בדרך יצחק את יעקב ב"טל השמים" (בראשית כז, כח); "שמים" נדרשים כ"שם מים", המרמזים לחכמה, מקור הלחותית שבמוח.

וטל השמים הוא בחי המשכת אור א"ס ב"ה שנמשך בחכמה כו' (ועמ"ש מזה בפ' תולדות סדי"ה ראה ריח בני כו')

ו"טל השמים" הוא בחינת המשכת אור אין סוף הנמשך בחכמה וכו'. (ועיינו במה שנאמר על כך בפרשת תולדות, בסוף המאמר המתחיל "ראה ריח בני" וכו').

"טל השמים" הוא המשכת אור אין סוף לתוך חכמה — בדיוק העניין שהסעיף הראשון שאל עליו. הסוגריים מפנים למאמר בפרשת תולדות, "ראה ריח בני", להרחבה בנושא.

וזהו אריתי מורי פי' הריח של המור בשמירת מצות ל"ת [לא תעשה] עם בשמי הוא בחי הריח מכל שאר עצי בשם שהוא בחי לאכפייא סט"א [סטרא אחרא] בשמירתמ"ע

וזהו [פירוש] "ליקטתי את מורתי": כלומר, ריח המור, הנוצר מקיום מצוות לא תעשה. "עם בשמי" הוא בחינת הריח של כל שאר עצי הבושם, שהיא בחינת הכנעת הסטרא אחרא בקיום מצוות עשה:

כעת הפסוק מתפרש כך: "ליקטתי את מורתי" הוא הריח שנוצר מקיום האיסורים, ו"עם בשמי" — ריחם של כל שאר הבשמים — הוא בחינת הכנעת הסטרא אחרא בקיום מצוות עשה.

דהיינו לכופ טבעו בלמוד התורה יותר מהרגילות ובנתינת הצדקה יותר מטבעו וכן בזריזות קיום כל המצות ולהסיר כל מונע מבית ומבחוץ שע"י

כלומר, לכפות את טבעו בלימוד התורה יותר מכפי שהוא רגיל, ובנתינת צדקה מעבר למה שטבעו נוטה לתת; וכן לקיים את כל המצוות בזריזות ולהסיר כל מכשול, מבית ומחוץ. שכן על ידי

הצד החיובי של הכנעת הסטרא אחרא פירושו להתאמץ מעבר לטבעו של האדם: ללמוד תורה יותר מכפי שהוא רגיל, לתת צדקה מעבר למה שבא לו באופן טבעי, לקיים כל מצווה בזריזות ולהתגבר על כל מכשול, בין שמקורו בתוכו ובין שמקורו מחוץ לו.

בחי לאכפייא בסור מרע ועשה טוב זוכה להיות מזה בחי ריח חזק העולה למעלה שע"י ישיב את הנפש שיהיה המשכת אור א"ס ב"ה בחכמה כו'

בחינת הכנעת [הסטרא אחרא] ב"סור מרע ועשה טוב", זוכה האדם לכך שממנה נוצרת בחינת ריח חזק העולה למעלה, ועל ידו תשוב הנפש: שתהיה המשכת אור אין סוף ברוך הוא בחכמה וכו'.

על ידי הכנעת הסטרא אחרא הן ב"סור מרע" והן ב"עשה טוב", עולה למעלה ריח חזק, וכמו הריח הוא "משיב את הנפש": הוא ממשיך את אור אין סוף אל החכמה. בכך נענית שאלת הקטע: מה שעולה מעבודה זו מגיע עד אור אין סוף עצמו, שלמעלה מחכמה, וכך ממשיך אותו למטה.

(ועמ"ש בד"ה ואהי [ואהיה] אצלו אמון⁵⁹ ואהיה שעשועים⁶⁰ כפי אני תורתך שעשעתי⁶¹ ועמ"ש בד"ה אני ישנה⁶² ובד"ה יונתי⁶³ כו'):

(וראו מה שכתוב במאמר המתחיל "ואהי אצלו אמון ואהיה שעשועים", על פירוש "אני תורתך שעשעתי"; וכן ראו מה שכתוב במאמר המתחיל "אני ישנה" ובמאמר המתחיל "יונתי" וכו').

ההערה שבסוגריים מפנה את הקורא לשלושה מאמרים נוספים: "ואהי אצלו אמון", על הפסוק "אני תורתך שעשעתי" (תהלים קיט, ע); "אני ישנה"; ו"יונתי".

קטע 6 • 61

יערו עם דבשי: המלאכים

6 אכלתי יערי עם דבשי.⁶⁴ פיי יערי נקי המלאכים שהם נקי עצי שטים⁶⁵ עומדים⁶⁶ ונקי עומדים כמו שרפים עומדים⁶⁷ כו' ועליהם נאמר ויצמח ה' אלהים כו'

"אכלתי את יערי עם דבשי". פירושו: המלאכים נקראים "יער שלי" (יערי), שכן הם נקראים "עצי שיטים עומדים", ונקראים "עומדים", כמו "שרפים עומדים" וכו'. עליהם נאמר: "ויצמח ה' אלקים" וכו',

הביטוי הבא הוא "אכלתי את יערי עם דבשי", ואדמו"ר הזקן מפרש "יערי" כ"היער שלי" — המלאכים. הם נקראים עצים, "עצי שיטים עומדים" (שמות כו, ט), ומתוארים כ"עומדים", כמו "שרפים עומדים ממעל לו" (ישעיהו ו, ב). גם עליהם נאמר שה' הצמיח עצים בגן עדן (בראשית ב, ט).

כל עץ נחמד למראה וטוב למאכל⁶⁸ שהם בחיי המאכל שבהם וע"י מגיע ההשפעה לישראל ולכל העולם הן ברוחניות הן בגשמיות כמארז"ל [כמאמר רבותינו זכרונם לברכה] אין לך עשב⁶⁹ מלמטה שאין לו⁷⁰ מלאך מלמעלה כו'

"כל עץ נחמד למראה וטוב למאכל" — זו בחינת המאכל שבהם; ודרכם מגיע השפע לישראל ולעולם כולו, הן ברוחניות והן בגשמיות, כפי שאמרו חז"ל: "אין לך עשב מלמטה שאין לו מלאך מלמעלה" וכו'.

העצים היו "טובים למאכל", והמאכל הזה הוא השפע שהמלאכים מעבירים: באמצעותם מגיע השפע האלוקי לישראל ולעולם כולו, הן ברוחניות והן בגשמיות. חז"ל אומרים שלכל עשב למטה יש מלאך למעלה; בהערת קה"ת מצוין שבמדרש עצמו (בראשית רבה י, ו) נאמר "מזל" ולא "מלאך".

גם ברוחניות ההשפעה להיות חכמה ובינה כו' הגם כי ה' יתן חכמה⁷¹ הנה המלאכים הם השלוחים שהם שלוחי ההשפעה

גם ברוחניות מגיע באמצעותם השפע המביא חכמה ובינה וכו'. אף על פי ש"הוי" נותן חכמה, המלאכים הם השליחים, המעבירים את השפע.

גם מתנות רוחניות, כמו חכמה ובינה, מגיעות באמצעות המלאכים. ה' הוא הנותן, כפי שנאמר "כי הוי" יתן חכמה" (משלי ב, ו), אך המלאכים הם השליחים המעבירים את השפע.

כי להיות אור איס ביה יורד ומשתלשל כ"כ [כל כך] אי"א כ"א ע"י צמצומים רבים במדרגות שונות וכמה דרגין על דרגין כו'

שהרי אין אור אין סוף ברוך הוא יכול לרדת ולהשתלשל למטה כל כך אלא באמצעות צמצומים רבים, בדרגות שונות — "וכמה דרגין על דרגין" וכו'.

הסיבה היא שאור אין סוף אינו יכול לרדת למטה כל כך בלי צמצומים רבים בדרגות שונות — "דרגות על גבי דרגות".

והם הם בחי' המלאכים שבכל עולם שהם כלים לאור איס ביה שמתצמצם ומתלבש בתוכם ומהם מקבלים נש"י [נשמות ישראל] אהבתם ויראתם לה' ועד"ז תקנו יוצר אור⁷² כו'

והן הן בחינת המלאכים שבכל עולם, שהם כלים לאור אין סוף ברוך הוא, המצטמצם ומתלבש בתוכם; ומהם מקבלות נשמות ישראל את אהבתן ויראתן לה'. ועל דרך זו תיקנו [חז"ל] את [הברכה] "יוצר אור" וכו':

הדרגות הללו הן המלאכים שבכל עולם, המשמשים כלים לאור המצומצם. מהם מקבלות נשמות ישראל את אהבתן ויראתן לה', ולכן ברכת הבוקר "יוצר אור", הנאמרת לפני קריאת שמע, מתארת את המלאכים.

איך שהמלאכים עומדים ברום עולם ומשמיעים ביראה כו' וכמשל מי שבא לפני מלך גדול⁷³ שתפול עליו אימה ופחד מפני ראותו כמה שרים ונכבדי ארץ נופלים על פניהם

כיצד המלאכים "עומדים ברום עולם ומשמיעים ביראה" וכו' — בדומה לאדם הבא לפני מלך גדול: נופלים עליו אימה ופחד כשהוא רואה שרים ונכבדי ארץ רבים נופלים על פניהם.

הברכה מתארת את המלאכים העומדים ברום העולם ומשמיעים את קולם ביראה. הדבר דומה לאדם הבא לפני מלך גדול, ואימה ופחד אוחזים בו כשהוא רואה שרים ונכבדים נופלים על פניהם לפני המלך.

והרי קבלת יראה זו מן השרים וכן ברכת אהבת עולם איך שאהבה וחמלה יתירה חמלת כו'

והרי יראה זו מתקבלת מן השרים. וכן בברכת "אהבת עולם" — כיצד באהבה ובחמלה יתירה חמלת וכו',

היראה מתקבלת אפוא מן ה"שרים", כלומר מן המלאכים. גם הברכה הבאה, "אהבת עולם", פועלת באופן דומה ביחס לאהבה: היא מדברת על אהבת ה' ועל חמלתו היתרה על ישראל.

וקרבתנו לשמך הגדול כי הנה חיות המלאכים הוא מרוח פיו ית' משא"כ ישראל עלו במחשבה⁷⁴ כו'

"וקרבתנו לשמך הגדול". שהרי חיות המלאכים היא מרוח פיו יתברך, ואילו ישראל עלו במחשבה וכו'.

הברכה ממשיכה: "וקרבתנו לשמך הגדול". חיותם של המלאכים נמשכת מ"רוח פיו" של ה', כלומר מדיבורו, ואילו ישראל "עלו במחשבה" (בראשית רבה א, ד) — שורשם נעלה הרבה יותר.

ועי' נתעורר בו אהבה מפני ראותו התקרבותו למלך אחרי ראותו שרים רבים ונכבדים ועי' [ועם כל זה] אינן קרובים כי כן [כל כך] למלך (ועי' מ"ש מזה באריכות בס"ב [בספר של בינונים] פמ"ו)

ובכך מתעוררת בו אהבה, משום שהוא רואה עד כמה הוא עצמו קרוב למלך, לאחר שראה שרים רבים ונכבדים שאף על פי כן אינם קרובים כל כך למלך. (וראו מה שנכתב על כך בהרחבה בספר של בינונים, פרק מ"ו).

מי שרואה שרים גדולים ונכבדים, שאף על פי כן אינם קרובים למלך כמוהו, חש אהבה למלך. בדומה לכך, ההתבוננות במלאכים, הרחוקים מהי יותר מישראל, מעוררת אהבה אליו. כאן מפנה הטקסט לפרק מ"ו בתנאי, ספר של בינונים, שבו הדברים מפותחים בהרחבה.

נמצא מקבלים נשי' [נשמות ישראל] אהוי' [אהבה ויראה] עי' המלאכים (ועמ"ש מזה בדי"ה כנשר יעיר קנו)⁷⁵ וכן זה לעומת זה⁷⁶ כל ההשפעה לס"א [לסטרא אחרא] להיות תענוג גשמי וחכמה גשמיות הוא גי' נמצא שנשמות ישראל מקבלות אהבה ויראה באמצעות המלאכים. (וראו מה שנכתב על כך במאמר הפותח במילים "כנשר יעיר קנו"). וכך גם, "זה לעומת זה": כל השפע המגיע לסטרא אחרא, ונעשה תענוג גשמי וחכמה גשמית, מגיע אף הוא באמצעות המלאכים

נמצא שנשמות ישראל מקבלות אהבה ויראה באמצעות המלאכים; המאמר "כנשר יעיר קנו" מובא כמקור נוסף לעניין זה. במקביל, בצד האחר, השפע הנעשה לתענוג גשמי ולחכמה בענייני העולם עבור הסטרא אחרא מגיע גם הוא באמצעות המלאכים.

עי' המלאכים שזה לעומת זה עשה אלהים מדרגות הטומאה נגד מדרגות הקדושה והאדם הוא בעל בחירה לבחור הטוב ולעשות עצמו מרכבה לקדושה שיושפע לו שפע אלהות עי' מלאכים הקדושים באמצעות המלאכים, שהרי "זה לעומת זה עשה אלקים": כנגד מדרגות הקדושה יש מדרגות של טומאה. לאדם יש בחירה חופשית לבחור בטוב ולעשות את עצמו מרכבה לקדושה, כדי ששפע אלוקי יגיע אליו באמצעות המלאכים הקדושים.

זאת משום ש"זה לעומת זה עשה אלקים" (קהלת ז, יד): לכל מדרגה של קדושה יש מדרגה מקבילה של טומאה. לאדם יש בחירה חופשית לבחור בטוב ולעשות את עצמו "מרכבה", כלי לקדושה; אז השפע האלוני מגיע אליו באמצעות המלאכים הקדושים.

וזהו יערי עם דבשי דבשי פי' מיני מתיקות שהם כל הפירות של העצים הנ"ל שכל הפירות נקראים עי' מתיקות

וזהו [פירוש] "יערי עם דבשי". "דבשי" פירושו מיני מתיקות, שהם כל הפירות של העצים הנזכרים לעיל, שכן כל הפירות נקראים על שם מתיקותם.

"דבשי" מציין מתיקות, כלומר את פירותיהם של העצים, המלאכים, שהרי הפירות נקראים על שם מתיקותם.

והיינו בחיי התפעלות הנפש שנמשך מחמת ההשפעה של המלאכים ביוצר אור ואהבה ולכן נקי פירות היער

כלומר, בחינת התעוררות הנפש הנמשכת מן השפע של המלאכים ב[ברכות] "יוצר אור" ו"אהבה"; ולכן הם נקראים "פירות היער",

הפירות הם התגובה הרגשית של הנפש — האהבה והיראה המתעוררות באדם בעקבות השפעת המלאכים בברכות "יוצר אור" ו"אהבה רבה". משום כך הם נקראים "פירות היער".

שהרי אהוי"ר [אהבה ויראה] זו דישראל נולדה ונמשכה ע"י עצי היער שהן המלאכים וכ"ז [וכל זה] הוא בחי אכלתי כי

שהרי אהבה ויראה זו של ישראל נולדת ונמשכת באמצעות עצי היער, שהם המלאכים. וכל זה הוא בחינת "אכלתי". כי

האהבה והיראה של ישראל נולדות באמצעות "עצי היער", המלאכים. כעת מסביר אדמו"ר הזקן מדוע כל זה נקרא "אכלתי".

הנה על המלאכים נאמר וטוב למאכל שהוא כמשל המאכל המחיה את האדם עכ"ז [עם כל זה] האדם הוא במעלה יותר ממנו והמאכל מתעלה ע"י האדם שמדצ"ח [שמדומם צומח חי] נעשה בחי אדם כך ע"י שמקבלים ישראל מהמלאכים מתעלים המלאכים על ידם

על המלאכים נאמר "וטוב למאכל", בדומה למאכל המחיה את האדם. ואף על פי כן, האדם נעלה ממנו, והמאכל מתעלה באמצעות האדם: מן הדומם, הצומח והחי נעשה בחינת אדם. כך, כאשר ישראל מקבלים מן המלאכים, המלאכים מתעלים באמצעותם.

המלאכים הם העצים שהם "טובים למאכל". המזון מקיים את האדם, אך נחות ממנו, והאדם מעלה אותו: מה שהיה דומם, צומח או חי נעשה חלק מאדם. כך גם, כאשר ישראל מקבלים מן המלאכים, המלאכים מתעלים באמצעותם.

כי הרי נשמות ישראל עולים למעלה הגבה יותר ע"י מס"נ [מסירות נפש] באחד שע"ז נעשה בחי לאשתאבא בגופא דמלכא⁷⁷ ולמהוי אחד באחד ממש משא"כ המלאכים מצד עצמם אין יכולים לתאחד כ"כ [כל כך]

שהרי נשמות ישראל עולות למעלה גבוהה הרבה יותר באמצעות מסירות נפש ב"אחד", ועל ידי כך מגיעות לבחינת "לאשתאבא בגופא דמלכא" ול"למהוי אחד באחד" ממש; ואילו המלאכים, מצד עצמם, אינם יכולים להתאחד במידה כזאת.

נשמות ישראל עולות למעלה גבוהה יותר מן המלאכים באמצעות מסירות נפש באמירת "אחד" שבקריאת שמע. כך הן מגיעות ל"לאשתאבא בגופא דמלכא" (זוהר א, ר"ז ע"ב) ולהתאחד ממש עם האחד. המלאכים אינם יכולים, מצד עצמם, להתאחד עם ה' במידה כזאת.

(ועמ"ש בד"ה כה אמר כו' ונתתי לך מהלכים⁷⁸ בין העומדים⁷⁹ ובד"ה כנשר יעיר הנ"ל וע"פ וכל בניך^{80,81} בענין כתפוח בעצי היער⁸² ועמ"ש מענין אכלתי יערי עם דבשי בד"ה אני ישנה ולבי ער⁸³ הנ"ל):

(וראו מה שנכתב במאמר הפותח במילים "כך אמר" וכו', [על] "ואתן לך מקומות להלך בין העומדים"; ובמאמר הפותח במילים "כנשר המעורר", הנזכר לעיל; ועל הפסוק "וכל ילדייך", בעניין "כתפוח בין עצי היער"; וראו מה שנכתב בעניין "אכלתי את חלת הדבש שלי עם דבשי", במאמר הפותח במילים "אני ישנה ולבי ער", הנזכר לעיל.)

הסוגריים מונים דיונים נוספים: המאמר "כך אמר", על "ואתן לך מקומות להלך בין העומדים" (זכריה ג, ז); "כנשר המעורר"; המאמר על "וכל ילדייך" (ישעיהו נד, יג), העוסק ב"כתפוח בין עצי היער" (שיר השירים ב, ג); וכן "אני ישנה ולבי ער" (שיר השירים ה, ב), העוסק בביטוי הזה עצמו.

קטע 7 • ו' 7-8

ייני עם חלבי

7 שתייתי ייני עם חלבי.⁸⁴ ייני הוא בחי' יין המשמח אלהים⁸⁵ כו' וחלבי פי' עד"מ כמו חלב המגדל את

הלד שע"י יניקתו מהחלב נעשה גידול אבריו כך

"שתייתי ייני עם חלבי" — "ייני" הוא בחינת "יין המשמח אלקים" וכו'. ו"חלבי" פירושו, בדרך משל, כחלב שמגדל את התינוק: באמצעות יניקתו מן החלב גדלים איבריו. כך,

הביטוי הבא הוא "שתייתי ייני עם חלבי". "ייני" רומז ל"יין המשמח אלקים" (שופטים ט, יג); "חלבי" נמשל לחלב שמגדל את איבריו של התינוק היונק.

הנה בחי' גילוי אלהותו מחכמתו ית' הוא מגדל את המדות שבנפש וניתוסף בהם תוספת אורה ודביקות הנפש באלהים חיים ועד"ז תקנו ברכות אמצעות של תפלת י"ח ברוך חונן הדעת ברוך הרוצה בתשובה כו'

גילוי אלקותו מתוך חכמתו יתברך מגדל את המדות שבנפש, ונוספת בהן תוספת אור ודביקות הנפש באלקים חיים. ועל דרך זו תיקנו [חז"ל] את הברכות האמצעיות של תפילת שמונה עשרה: "ברוך חונן הדעת", "ברוך הרוצה בתשובה" וכו',

בדומה לכך, גילוי האלקות הנמשך מחכמתו של ה' מגדל את רגשות הנפש ומוסיף בהם אור וקריבה לה'. הברכות האמצעיות של תפילת העמידה, כגון "חונן הדעת" ו"הרוצה בתשובה", תוקנו על דרך זו.

להיות תוספי⁸⁶ [תוספת] ברכה והמשכת גילוי אלהות נמשך בבחי' דעת ותשובה וסליחה כו' וכשם שהוא מלמטה למעלה כך הוא למעלה ענין שתייתי ייני יין המשמח אלהים

כדי שתהיה תוספת ברכה, וגילוי האלקות ימשך בבחינת דעת, תשובה וסליחה וכו'. וכשם שהדבר הוא מלמטה למעלה, כך הוא למעלה: זהו עניינו של "שתייתי ייני" — "יין המשמח אלקים",

כל אחת מן הברכות הללו מוסיפה המשכה של גילוי אלקות בתחום מסוים: דעת, תשובה, סליחה וכדומה. מה שמתרחש באדם מלמטה למעלה מתקיים גם למעלה, וכעת מסביר אדמו"ר הזקן את משמעות "שתייתי ייני" כפי שהיא למעלה.

היינו בחיי אלקים וצמצום המסתירים את אור החכמה שבמדותיו ית' נמשך בחי' יין ויוצא סוד שנמשך ההעלם דעלמא דאתכסיא בבחי' גילוי אור כו'.

היינו, בחינת אלקים וצמצום המסתירים את אור החכמה שבמדותיו יתברך — נמשכת בחינת יין, ואז יוצא סוד: ההעלם של עלמא דאתכסיא נמשך למצב של גילוי אור וכו'.

למעלה, היין פועל בבחינת אלקים וצמצום, המסתירים את אור החכמה שבתוך מדותיו של ה'. כלשון מאמר חז"ל, כשהיין נכנס — סוד יוצא: מה שהיה נסתר בעולם הנסתר יוצא לגילוי אור.

8 ועמ"ש בד"ה ענין נסכים⁸⁶ ועד"ז הוא ענין חלבי היינו המשכת גילוי אור א"ס ב"ה במדותיו שיתנהגו המדות בבחי' גדלות ובבחי' תוספת וריבוי נקרא בשם חלב

ועיינו במה שנכתב במאמר הפותח "עניין הנסכים". ועל דרך זו הוא עניין "חלבי": כלומר, המשכת גילוי אור אין סוף, ברוך הוא, אל מדותיו, כדי שהמדות יפעלו בבחינת גדלות ובבחינת תוספת וריבוי; לכך קוראים בשם "חלב".

לאחר הפניה למאמר "עניין הנסכים", אדמו"ר הזקן מסביר את משמעותו של "חלב" למעלה: גילוי אור אין סוף הנמשך אל מדותיו של ה'; כדי שיפעלו בבחינת "גדלות" — בהרחבה ובתוספת. התוספת הזאת נקראת "חלב".

וזהו ענין י"ב ברכות אמצעיות שע"י הברכה בא"י [ברוך אתה ה'] שהוא תוספת וריבוי האור במדותיו ית' נמשך להיות חונן הדעת כו' סלח לנו כו'

וזהו עניין של שתיים עשרה הברכות האמצעיות: באמצעות הברכה "ברוך אתה ה'", שהיא תוספת וריבוי של האור במדותיו יתברך, האור נמשך ונעשה "חונן הדעת" וכו', "סלח לנו" וכו'.

זהו התוכן הפנימי של הברכות האמצעיות בתפילת העמידה. כל אמירת "ברוך אתה ה'" מוסיפה אור במדותיו של ה', והאור הנוסף נמשך מטה ונעשה המתנה המסוימת שעליה מבקשים, כגון דעת או סליחה.

וכמבואר למעלה בענין אב הרחמן כוי (ועיין מענין בחי חלב בפי תרומה בדי"ה מי יתנך כאח לי יונק שדי אמי):⁸⁷

כפי שהתבאר למעלה בעניין "אב הרחמן" וכו'. (ועיינו בעניין בחינת החלב בפרשת תרומה, במאמר הפותח "מי יתנך כאח לי, יונק שדי אמי".)

הדברים קשורים לסעיף 4, שבו הוסברה הסליחה כקשורה ל"אב" — בחינת חכמה, שפגם החטא אינו מגיע אליה. הסוגריים מפנים למאמר בפרשת תרומה, "מי יתנך כאח לי, יונק שדי אמי" (שיר השירים ח, א), להרחבה בעניין "חלב".

קטע 8 • 91

אכלו רעים

9 אכלו רעים. הנה צדיקים נקי ריעים למקום כמ"ש למען אחי ורעי⁸⁸ אדברה נא שלום בך

"אכלו רעים". והנה צדיקים נקראים "רעים" למקום, כמו שכתוב: "למען אחי ורעי אדברה נא שלום בך".

הביטוי הבא הוא "אכלו רעים". הצדיקים נקראים "רעים" של ה', כמו בפסוק "למען אחי ורעי" (תהילים קכב, ח).

והיינו ע"י עסק התורה שבה מלובש אוא"ס [אור אין סוף] ב"ה נמשך אור א"ס ב"ה על נפשו וכמ"ש ודברי אשר שמתתי בפיו⁸⁹ ודברי ממש

וזהו באמצעות העיסוק בתורה, שבה מלובש אור אין סוף ברוך הוא, ועל ידי כך נמשך אור אין סוף ברוך הוא על נפשו, כמו שכתוב: "ודברי אשר שמתתי בפיו" — "ודברי" ממש.

הידידות הזאת נוצרת באמצעות לימוד התורה. אור אין סוף מלובש בתורה, ולכן הלימוד מושך את האור הזה אל נפשו של האדם; "ודברי אשר שמתתי בפיו" (ישעיהו נט, כא) הם ממש דבריו של ה'.

ואמרו מתניתא מלכתא⁹⁰ שהרי המשנה הוא כמלך שמצווה שרוח ה' ממה הוא דבר ההלכה המדבר בו דין זה או הלכי [הלכה] זו היא כך וכך כוי

ואמרו: "מתניתא מלכתא", שהרי המשנה היא כמלך המצווה: רוח ה' ממש היא המילה של ההלכה המדברת בה, [ואומרת]: "דין זה, או הלכה זו, כך וכך היא" וכו'.

הביטוי התלמודי "מתניתא מלכתא" (ביצה כח, ב) מתפרש כאן כך: המשנה מושלת כמלך; כשהיא קובעת "דין זה כך הוא", רוחו של ה' היא המדברת. (בנוסף המודפס מופיעה כאן המילה ממה, שנראית כשגיאת דפוס, וכנראה יש לקרוא ממש, "היא עצמה"; התרגום הולך לפי קריאה זו.)

ועי' ארז"ל [אמרו רבותינו זכרונם לברכה] יהיו בעיניך כאלו נתנה היום^{91,92} מהר חורב⁹³ שנאמר והודעתם לבניך ולבני בניך⁹⁴ יום אשר עמדת⁹⁵ כו'

ועל כך אמרו רבותינו ז"ל: "יהיו בעיניך כאילו ניתנו היום מהר חורב", שנאמר: "והודעתם לבניך ולבני בניך, יום אשר עמדת" וכו';

חז"ל מלמדים שדברי התורה צריכים להיות בעיני האדם כאילו ניתנו היום בסיני (חורב). הם מבססים זאת על הפסוקים המחברים בין "והודעתם לבניך" לבין "יום אשר עמדת לפני ה' אלקיך בחורב" (דברים ד, ט-י).

שאותו דבר ה' ממש שדבר ה' פא"פ [פנים אל פנים] הוא השכון ומתלבש בו בעת הזאת בשעה שלומד לפיכך נעשה בחי' ריע כאלו כביכול תרין ריעין דלא מתפרשין⁹⁶ שהתורה

שאותו דבר ה' ממש, שדיבר ה' פנים אל פנים, הוא השוכן ומתלבש בו בזמן הזה, בשעה שהוא לומד. לפיכך הוא נעשה בבחינת "רע", כאילו, כביכול, "תרין ריעין דלא מתפרשין" — שני רעים שאינם נפרדים לעולם. כי התורה

אותו דבר ממש שה' דיבר פנים אל פנים בסיני שוכן באדם בשעה שהוא לומד. לכן הוא נעשה "רע" של ה', כמאמר הזוהר על חכמה ובינה: "תרין ריעין דלא מתפרשין" — שני רעים שאינם נפרדים לעולם.

שהיא בחי' חכמה שהוא עדן ותענוג העליון וכמ"ש ואהיה שעשועים⁹⁷ ושעשועים אלו הם שעשועי את בני אדם⁹⁸ ונמצא אור א"ס ב"ה שוה למטה כמו למעלה ממש.

שהיא בחינת חכמה, שהיא עדן ותענוג עליון, כמו שכתוב: "ואהיה שעשועים", ושעשועים אלה הם "שעשועי את בני אדם". נמצא שאור אין סוף ברוך הוא שווה למטה כמו למעלה ממש.

התורה היא חכמה, ה"עדן" והתענוג העליון, ה"שעשועים" שבמשלי ח, ל; ושעשועים אלה הם "שעשועי את בני אדם" (משלי ח, לא). נמצא שכלימוד התורה אור אין סוף נמצא למטה בדיוק כפי שהוא למעלה.

וכמ"ש סד"ה ביום השמע"צ [השמיני עצרת] ועי' נאמר אכלו רעים בבחי' אכילה דהיינו כמ"ש ותורתך בתוך מעי.⁹⁹

וכמו שכתוב בסוף המאמר המתחיל "ביום השמיני, עצרת". ועל כך נאמר "אכלו רעים" — בבחינת אכילה, כלומר, כמו שכתוב: "ותורתך בתוך מעי".

לאחר הפניה למאמר על שמיני עצרת, אדמו"ר הזקן מסביר מדוע הפסוק אומר "אכלו": אכילה פירושה הכנסת דבר לתוך האדם. כך התורה נעשית חלק מן הלומד, כמו בפסוק "ותורתך בתוך מעי" (תהילים מ, ט).

(ועמ"ש מענין אכלו רעים כפי משפטים ע"פ ויחזו את האלקים^{100, 101} כו' ע"ש ועמ"ש עוד מענין אחים למקום כפי מקץ בדי"ה רני ושמחי¹⁰² גבי לא זו מחבבה עד שקראה אחותי ובדי"ה מי יתנך כאח לי):¹⁰³

(ועיין במה שכתוב בעניין "אכלו רעים" בפרשת משפטים, על הפסוק "ויחזו את האלקים" וכו', ושם. ועיין עוד במה שכתוב בעניין אחים למקום בפרשת מקץ, במאמר המתחיל "רני ושמחי", בעניין "לא זו מחבבה עד שקראה אחותי"; ובמאמר המתחיל "מי יתנך כאח לי").

הסוגריים מפנים לדיונים נוספים: על "אכלו רעים", בפירוש הפסוק "ויחזו את האלקים" (שמות כד, יא) בפרשת משפטים; על ישראל כאחים של ה'; במאמר "רני ושמחי" (זכריה ב, יד), בהקשר למדרש שה' לא חדל לחבב את ישראל עד שקרא להם "אחותי"; וכן במאמר "מי יתנך כאח לי".

קטע 9 • 109

שתו ושכרו דודים

10 שתו ושכרו דודים.¹⁰⁴ הנה בחי' דודים הוא בחי' אהבת ישראל למקום שאהבה זו היא מוסתרת

ומלוכשת בנפש הבהמית ולעתים מזומני [מזומנים] יעורר את האהבה עד שתחפץ להתפשט מלבושיה

"שתו והשתכרו, אהובים". ובכן, בחינת "אהובים" (דודים) היא אהבת ישראל לה', שכן אהבה זו נסתרת ומתלבשת בנפש הבהמית, ובזמנים מיוחדים מעוררים אותה עד שהיא חפצה להתפשט מלבושיה.

הביטוי האחרון הוא "שתו והשתכרו, אהובים". ה"אהובים" (דודים) מבטאים את אהבת ישראל לה', החבויה בתוך הנפש הבהמית. בזמנים מיוחדים האדם מעורר אותה, עד שהיא משתוקקת להסיר את לבושיה הגופניים ולהידבק בה'.

והנה באהבה זו יש בחי' צמאון שהיא מבחי' רשפי אש¹⁰⁵ וע"ז נאמר הוי כל צמא לכו למים¹⁰⁶ כי מים מכבין אש ומרוין הצמאון

ובאהבה זו יש בחינת צימאון, שכן היא בבחינת "רשפי אש"; ועל כך נאמר: "הוי, כל צמא, לכו למים", שכן המים מכבים את האש ומשקים את הצמא.

באהבה זו יש צימאון, מפני שהיא בוערת כמו "רשפי אש" (שיר השירים ח, ו). עליה אומר ישעיהו: "הוי, כל צמא, לכו למים" (ישעיהו נה, א): המים מכבים את האש ומשקים את הצמא.

וזהו שתו בחי' שתיה שיהא עסק התורה לרוות הצמאון משא"כ בבחי' ריעים לא שייך צמאון מאחר שנפשו קשורה ודבוקה באלהים חיים ממש

וזהו "שתו": בחינת השתייה, כלומר, שעסק התורה ירווה את הצימאון. לעומת זאת, בבחינת "רעים" אין מקום לצימאון, מאחר שהנפש קשורה ודבוקה באלקים חיים ממש.

"שתו" פירושו שלימוד התורה מרווה את הצימאון הזה. ה"רעים" שבביטוי הקודם אינם צמאים כלל, מפני שנפשם קשורה תמיד ודבוקה באלקים חיים.

והוא בחי' בחד קטירא אתקטרנא¹⁰⁷ ביה¹⁰⁸ אחידא ביה להיטא כוי רק למטה בבחי' דודים שאהבה הוא לפרקים אז שייך בחי' צמאון וע"ז נאמר שתו

וזוהי הבחינה של "בקשר אחד נקשרתי בו, בו אני אחוזה, בו אני בוערת" וכו'. רק למטה, בבחינת "דודים", שבה האהבה מופיעה לפרקים, שייכת בחינת הצימאון; ועל כך נאמר "שתו",

הקשר שלהם הוא כמתואר בדברי רבי שמעון בר יוחאי בזהר: "בקשר אחד נקשרתי בו". רק ה"דודים", שאהבתם מופיעה ונעלמת, חשים צימאון; אליהם מופנה הפסוק במילים "שתו".

וגם שכרו לעורר בחי' יין המשמח משא"כ למעלה בבחי' ריעים הוא בבחי' שמן בחשאי כוי וד"ל [ודי למבין]:

וכן "השתכרו" — לעורר את בחינת "היין המשמח". לעומת זאת, למעלה, בבחינת "רעים", הדבר הוא בבחינת שמן, בחשאי וכו'. וד"ל.

"השתכרו" פירושו לעורר את "היין המשמח" — שמחה והתלהבות רגשית. ה"רעים" שלמעלה הם כמו שמן, הנספג בשקט; מילות הסיום, "וד"ל", מותירות לקורא להשלים את ההמשך בעצמו.

בעבודה

אתכפיא: לשמור על כל איסור על כל פרטיו, ולהתעלות מעבר לטבעך בעשיית הטוב: ללמוד תורה יותר מכפי שאתה רגיל, לתת צדקה יותר מכפי שבא לך באופן טבעי, לקיים כל מצווה בזריזות, ולהתגבר על כל מכשול מבפנים ומבחוץ. עבודה כזאת היא "ריח" המגיע עד אור אין סוף. לימוד התורה בחצות הלילה הוא נחמתו של ה', והוא מתחיל את עליית השכינה; ויש לקלוט את התורה כמו מזון, כאילו ניתנה היום בסיני.

שאלות לשיחה

1. אם הכול כבר גלוי וידוע לפני ה', כיצד לימוד התורה יכול להביא לו תענוג ונחמה?
2. כיצד מהלך הלילה, המחשיך עד חצות ואז מתחיל להתבהר, ממחיש את גלות השכינה?
3. מדוע אור אין סוף יכול להתגלות רק בחכמה, ומדוע החכמה, ה"אב", היא מקור הסליחה?
4. כיצד אתכפיא, בדומה למור העשוי מדם שקרש, נותנת לישראל את הכוח להמשיך אור שלמעלה מן החכמה?
5. במה שונים ה"רעים" מן ה"דודים", ומדוע רק הדודים צריכים "לשתות" ו"להשתכר"?

הערות

פסקה 1

1 באתי לגני

ההערה פותחת במילים "הנחת כ"ק אדמו"ר האמצעי בסידור, כו, ג", ומפנה לסידור עם חסידות, שבו נוסח של מאמר זה מתוך הנחתו.

הערת קה"ת

הנחת כ"ק אדה"א בסידור כו, ג. בלי הגהות בתו"א לעמבערג תרי"א. ראה רשימת המאמרים בסה"מ — תקס"ד ע' שנג הערה 89. באוה"ת שה"ש ע' תעו נמצא סעי' א' (בשינויים) עם הגהות אחרות. סעי' ב' הקטע "אך הכח" ליתא, ומתחיל הקטע "אך הכח", והשאר ליתא. בבוך 4 רשום על מאמר זה "פי אחרי". ונמצא בתחלת מאמרים מפי אחרי. ראה להלן בהוספות להערות וצינונים השוואה לד"ה זה.

2 באתי לגני

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

שה"ש רפ"ה.

3

שיר השירים רבה על פסוק זה: עיקר השראת השכינה היה בתחתונים; החטאים העלו אותה למעלה דרך שבעה רקיעים, שבעה צדיקים הורידו אותה בחזרה, והיא שרתה במשכן. הטקסט מפנה למדרש זה על הפסוק.

Shir HaShirim Rabbah 5:1:1 שיר השירים רבה ה':א'א'

באתי לגני, אָמַר רַבִּי מִנְחֵם חֲתָנִיה דְּרַבִּי אֶלְעָזָר בַּר אֲבוּנָה בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמַעוֹן בְּרַבִּי יוֹסֵפָה, בָּאתִי לְגַן אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא לְגַנִּי, לְגַנּוֹנִי, לְמִקּוֹם שֶׁהָיָה עֲקָרִי מִתְחַלֶּה, וְעַקֵּר שְׂכִינָה לֹא בְּתַחְתּוֹנִים הָיְתָה, הִדָּא הוּא דְּכָתִיב (בראשית ג, ח): וַיִּשְׁמְעוּ אֶת קוֹל ה' אֱלֹקִים מִתְחַלֶּה בְּגֵן, אָמַר רַבִּי אֲבָא מִתְחַלֶּה אֵין כְּתִיב כָּאן אֶלָּא מִתְחַלֶּה, מִקְפֵּץ וְסָלִיק מִקְפֵּץ וְסָלִיק, חָטָא אֲדָם הָרָאשׁוֹן, וְנִסְתַּלְקָה הַשְּׂכִינָה לְרַקִּיעַ הָרָאשׁוֹן, חָטָא לִזְוִי נִסְתַּלְקָה לְרַקִּיעַ הַשְּׁנִי, חָטָא אָנוּשׁ ...

I came to my garden, my sister, my bride; I gathered my "myrrh with my perfume; I ate my honeycomb with my honey; I drank my wine with my milk. Eat, friends; drink abundantly, beloved ones" (Song of Songs 5:1). "I came to my garden" - Rabbi Menaḥem, son-in-law of Rabbi Elazar bar Avuna, said in the name of Rabbi Shimon ben Rabbi Yosena: It is not written here, "I came to a garden," but rather "to my garden [legani]" - to My wedding canopy [leginuni], to the ... place that

Midrash Rabbah -- TE (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

4 באתי לגני אחותי כלה

המדרש על פרשת נשא מיישם את הפסוק על היום שבו הוקם המשכן. הוא מפרש "לגני" כ"לחופתי, למקום שהיה עיקר [משכני] בראשונה", ואת "אחותי" — על אלה שהתחברו אליו בגלות. הטקסט מצטט אותו כמקום הראשון שבו הפסוק נדרש.

Bamidbar Rabbah 13:2 במדבר רבה י"ג:ב'

5 באתי לגני אחותי כלה אריתי מורי עם בשמי

"באתי לגני, אחותי [שלי], כלה; אריתי מורי עם בשמי..." תשובת ה' להזמנת הכלה בפסוק הקודם; המאמר כולו מסביר את הפסוק, ביטוי אחר

ביטוי.

Song of Songs 5:1 שיר השירים ה':א'

באתי לגני אחתי כלה אריתי מורי עם־בשמי אכלתי יְעָרִי עם־דבְשִׁי שְׁתִיתִי יַיִן עם־חֶלְבִי אָכְלוּ רַעִים שְׁתוּ וְשָׁכְרוּ דוֹדִים:

I am come into my garden, my sister, my bride; I have gathered my myrrh with my spice; I have eaten my honeycomb with my honey; I have drunk my wine with my milk. Eat, O friends; Drink, yea, drink abundantly, O beloved

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

6 רבות נשא פרשה י"ג קרוב לר"פ

ההערה מצטטת את המדרש על פרשת נשא כפי שהובא שם: "אחותי" — מפני שהתחברו אליי בגלות; "כלה" — מפני שהתכלו בגלויות מצרים ובבל, ככתוב "כי עליך הורגנו כל היום"; לכן יקרא להם "אחותי", מפני שיתחברו אליו. פירוש מתנות כהונה, המצוטט אף הוא, מסביר "התחברו" כ"נדבשו", בדומה ל"קורע ומאחה".

הערת קה"ת

"אחותי שנתאחו לי בגלות, כלה שנתכלו בגלות מצרים ובבל, כד"א כי עליך הורגנו כל היום, לפיכך עתיד לקרוא אותי, שיהיו אחויים אצלו (ר"ל בדבקים כד"א קורעים ומאחים עכ"ל המ"כ)". — אוה"ת שה"ש כרך ב ע' תפכ.

7 היושבת בגנים חברים מקשיבים

"יושבת בגנים, חברים מקשיבים לקולך; השמיעני". אדמו"ר חזקן מצטט פסוק זה כדי להראות שתענוגו של ה' בגן הוא לשמוע את קול לימוד התורה של הצדיקים.

Song of Songs 8:13 שיר השירים ח':י"ג

היושבת בגנים חברים מקשיבים לקולך השמיעני:

Thou that dwellest in the gardens, The companions hearken for thy voice: 'Cause me to hear it

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שה"ש ח, יג.

8 הערת קה"ת מפנה Song of Songs 4:12 למילים האלה.

Song of Songs 4:12 שיר השירים ד':י"ב

גן נְעוּל אֲחֹתִי כֶּלֶה גֵּל נְעוּל מַעַן חֲתוּם:

A garden shut up is my sister, my bride; A spring shut up, a fountain sealed

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

"מה יפו דודיך אחותי כלה". הטקסט מפנה גם למדרש על הפסוק הקודם הזה, הפונה לאותה "אחות" ו"כלה".

Song of Songs 4:10 שיר השירים ד':י'

מַה־יָּפּוּ דְדֹדִיךְ אֲחֹתִי כֶּלֶה מַה־טֹּבוּ דְדֹדִיךְ מִיַּיִן וְרִיחַ שְׁמָנֶיךָ מִכֶּלֶּבֶשׂמִים:

How fair is thy love, my sister, my bride! How much better is thy love than wine! And the smell of thine ointments than all manner of spices

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

10 ויניחהו בג'ע לעבדה ולשמרה

"והווי אלקים לקח את האדם והניח אותו בגן עדן, לעבדה ולשמרה". אדמו"ר הזקן מפרש את המילים "לעבדה" כתכלית בריאת האדם: להמשיך את גילוי האלוקות.

Genesis 2:15 בראשית ב':ט"ו

וַיִּקַּח ה' אֱלֹקִים אֶת־הָאָדָם וַיִּנְחֵהוּ בְּגֶן־עֵדֶן לְעֲבָדָהּ וּלְשָׁמְרָהּ:

And the L-RD G-d took the man, and put him into the garden of Eden to dress it and to keep it

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית ב, טו.

11 כד"ה כי כאשר השמים החדשים

במאמר זה מתפרש "לעבדה" כמתייחס לרמ"ח מצוות עשה, והוא מגדיר זאת כתכלית ירידת הנשמות לעולם הזה. גן עדן מצד עצמו הוא רק הארה של השכינה, שכן נשמות נבראות אינן יכולות לקבל תענוג מהאין סוף עצמו; אך הנשמות שלמטה, באמצעות עבודתן וביטול הגוף, ממשיכות אור נוסף לגן עדן מעצמותו ממש, וזוהי "עבודת" הגן.

הערת קה"ת

לקמן מה, ד.

12 גלו לבבל שכינה עמהם

רבי שמעון בר יוחאי: "בוא וראה כמה חביבים ישראל לפני הקדוש ברוך הוא, שבכל מקום שגלו שכינה עמהם... גלו לבבל, שכינה עמהם". אדמו"ר הזקן מבסס על כך את הסברו לגלות השכינה.

Megillah 29a:4 מגילה כ"ט א:ד

תנאי, רבי שמעון בן יוחאי אומר: בוא וראה כמה חביבין ישראל לפני הקדוש ברוך הוא, שבכל מקום שגלו — שכינה עמהם. גלו למצרים — שכינה עמהם, שנאמר: "הנגלה נגליתי לבית אביך בהיותם במצרים וגו'". גלו לבבל — שכינה עמהם, שנאמר: "למענכם שלחתי בבלה". ואף כשהו עתידין ליגאל — שכינה עמהם, שנאמר: "ושב הי אלקיך את שבותך". ו"השיב" לא נאמר, אלא "ושב". מלמד שהקדוש ברוך הוא שב עמהם מבין הגליות.

It was taught: R. Shimon b. Yohai said: Come and see how beloved are Israel to G-d—... every place to which they were exiled the Shekhinah (G-d's Divine Presence) went with them. They were exiled to Egypt and the Shekhinah was with them, as it says, "Did I reveal myself to the house of your father when they were in Egypt" (II Samuel 2:27). They were exiled to Babylon, and the Shekhinah was with them, as it says, "For your sake I was sent to Babylon" (Isaiah 43:14).

... And when

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Daf Shevui (CCO)

Bamidbar Rabbah 7:10 במדבר רבה ז':י

הערת קה"ת

מגילה כט, א. במד"ר ז, י. ספרי מסעי לה, לד.

13 גלו לבבל שכינה עמהם

על Numbers 35:34, מביא הספרי את דברי רבי נתן: "חביבים ישראל, שבכל מקום שגלו שכינה עמהם... גלו לבבל, שכינה עמהם". הערת קה"ת

מציינת זאת כמקור נוסף.

Sifrei Bamidbar 161:5 ספרי במדבר קס"א:ה'

... גלו למצרים שכינה עמהם, שנאמר (שמואל א ב) הנגלה נגליתי אל בית אביך בהיותם במצרים לבית פרעה; גלו לבבל שכינה עמהם, שנאמר (ישעיה מג) למענכם שולחתי בבלה; גלו לעילם שכינה עמהם, שנאמר (ירמיה מט) ושמתי כסאי בעילם והאבדתי משם מלך ושרים; גלו לאדום שכינה עמהם, שנאמר (ישעיה סג) מי זה בא מאדום חמוץ בגדים מבצרה. וכשהם חוזרים שכינה עמהם, שנאמר (דברים ל) ושב הי את שבותך ורחמך. והשיב לא נאמר, אלא ושב הי אלקיך. ואומר (שיר השירים ד) אתי מלבנון כלה אתי מלבנון תבואי תשורי מראש אמנה מראש שניר ...

in whose midst I dwell": Beloved are" (Bamidbar 35:34) Israel, for even when they are tamei the Shechinah reposes among them — (Vayikra 16:16) "who dwells with them in the midst of their uncleanness," and (Ibid. 15:31) "... when they defile My sanctuary which is in their midst," and (Bamidbar 5:3) "and they shall not make unclean their camps in whose midst I dwell." (Ibid. 35:34) "for I the L-rd dwell in the midst of the children of Israel." R. Nathan says:

... Beloved are Israel, for wherever they are exiled

Wikisource (CC-BY-SA) • Sifrei by Rabbi Shraga Silverstein (CC-BY)

14 ועוד כל ימי הארץ זרע וקציר

הערת קה"ת מפנה לGenesis 5:22 למילים האלה.

Genesis 5:22 בראשית ה':כ"ב

הערת קה"ת

בראשית ה, כב.

15 "עוד כל ימי הארץ, זרע וקציר, וקור וחום, וקיץ וחורף, ויום ולילה לא ישבתו". הפסוק מובא כדי להראות שסדרי הטבע של העולם, מעשה הבריאה של השכינה, נמשכים גם בזמן הגלות.

Genesis 8:22 בראשית ח':כ"ב

עַד כָּל־יְמֵי הָאָרֶץ זֶרַע וְקָצִיר וְקוֹר וְחֹם וְקִיץ וְחֹרֶף וַיּוֹם וַלַּיְלָה לֹא יִשְׁבְּתוּ:

While the earth remaineth, seedtime and harvest, and cold and heat, and summer and winter, and day and night shall 'not cease

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

16 ואנכי הסתר אסתיר

"ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא". אדמו"ר הזקן משתמש בפסוק כדי לתאר את הגלות, שבה העולם הגלוי נתון במצב של הסתר.

Deuteronomy 31:18 דברים ל"א:י"ח

וְאֶנֶכִּי הִסְתַּר אֶסְתִּיר פָּנַי בַּיּוֹם הַהוּא עַל כָּל־הָרָעָה אֲשֶׁר עָשָׂה כִּי פָּנָה אֱלֹהִים אֲחֵרִים:

And I will surely hide My face in that day for all the evil which they shall have wrought, in that they are turned unto other gods

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

דברים לא, יח.

17 החשך יכסי ארץ

"כי הנה החושך יכסה ארץ, וערפל לאומים". הפסוק מובא כדי לתאר את ההסתרה של "היום ההוא", שבו העולם הגלוי מכוסה.

Isaiah 60:2 ישעיהו ס"ב

כִּי־הִנֵּה הַחֹשֶׁךְ יִכְסֶה־אֶרֶץ וְעֶרְפֶּל לְאֻמִּים וְעֲלֵךְ יִרְחַח ה' וְכִבְדּוֹ עָלֶיךָ יֵרָאֶה:

For, behold, darkness shall cover the earth, And gross darkness the peoples; But upon thee the L-RD will arise, And His glory shall be seen upon thee

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

18 ותפול לפני רגליו

אסתר "ותפל לפני רגליו" ותבכה, בתחנוניה אל המלך לבטל את גזרת המן. הטקסט מיישם את הפסוק על נפילת השכינה עד חצות הלילה.

Esther 8:3 אסתר ח':ג

וּתֹסֶף אֶסְתֵּר וּתְדַבֵּר לְפָנָיו הַמֶּלֶךְ וּתִפֹּל לְפָנָיו רַגְלָיו וּתִתְחַנֵּן־לוֹ לְהַעֲבִיר אֶת־רֵצֶת הַמֶּן הָאֲנִי וְאֶת מַחְשַׁבְתּוֹ אֲשֶׁר עָלִי־הָהוּדִים:

And Esther spoke yet again before the king, and fell down at his feet, and besought him with tears to put away the mischief of Haman the Agagite, and his device that he had devised against the Jews

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

4 פסוקה

19 מבשרי אחזה

"ומבשרי אחזה אלוקה". בחסידות קוראים את הפסוק כעיקרון: מתוך פעולתה של נפש האדם אפשר להבין, בדרך משל, כיצד ה' מתייחס לעולמות.

Job 19:26 איוב י"ט:כ"ו

וְאַחֵר עוֹרִי נִקְפֹּז־זֹאת וּמִבְשָׂרִי אֲחֻזֶּה אֱלֹהִים:

And when after my skin this is destroyed, Then without my flesh shall I see G-d

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

20

"כי לא מחשבותי מחשבותיכם ולא דרכיכם דרכי". אדמו"ר הזקן מקבל את ההנחה שמחשבותיו של ה' אינן כמחשבותינו, ובכל זאת משתמש במשל מן האדם.

Isaiah 55:8 ישעיהו נ"ה:ח

כִּי לֹא מַחְשְׁבוֹתַי מַחְשְׁבוֹתֵיכֶם וְלֹא דַרְכֵיכֶם דַּרְכֵי נְאֻם ה'

For My thoughts are not your thoughts, Neither are your ways My ways, saith the L-RD

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

21 מאד עמקו מחשבותיך

"מה גדלו מעשיך הוי", עמקו מחשבותיך מאד". "מחשבותיו" של ה' הן העולם הנסתר, שאינו נראה באופן שבו הוא מנהיג את העולמות.

Psalms 92:6 תהילים צ"ב:ו

מַה־גָּדֹל מַעֲשֶׂיךָ ה' מֵאֵד עֲמָקוֹ מַחְשְׁבֹתֶיךָ:

How great are Thy works, O L-RD! Thy thoughts are very deep

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

22 עולם חסד יבנה

"עולם חסד יבנה". חסד היא הראשונה במדות שבאמצעותן העולם מתנהל.

Psalms 89:3 תהילים פ"ט:ג

כִּי־אֶמְרֶתִּי עוֹלָם חֶסֶד יִבְנֶה שְׁמִים תָּכֵן אֱמוּנָתְךָ בָּהֶם:

For I have said: 'For ever is mercy built; In the very heavens Thou dost establish Thy faithfulness

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים פט, ג.

23 יהי אור

"ויאמר ה': יהי אור". זהו הראשון מבין מאמרות הבריאה, שהן המדות שבאמצעותן ה' מנהיג את העולם.

Genesis 1:3 בראשית א':ג

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי אוֹר וַיְהִי־אֹר:

And G-d said: 'Let there be light.' And there was light

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

24 ממעמקים קראתיך

"שיר המעלות: ממעמקים קראתיך הוי". כאן קוראים זאת כקריאה להוציא אל הגלוי את ה"מעמקים" הנסתרים של ה' — את מחשבותיו העמוקות.

Psalms 130:1 תהילים ק"ל:א

שִׁיר הַמַּעֲלֹת מִמַּעַמְקִים קָרָאתִיךָ ה'

A Song of Ascents. Out of the depths have I called Thee, O L-RD

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים קל, א.

25 ממעמקים קראתיך

הזוהר בפרשת בשלח פותח דיון בפסוק "שיר המעלות: ממעמקים קראתיך הוי". הטקסט מביא אותו ראשון מבין קטעי הזוהר העוסקים בפסוק זה.

Zohar, Beshalach 28:408-418 ספר הזוהר, בשלח כ"ח:ת"ח-ת"י

R. Hezekiah discoursed on the verse: "A song of degrees. Out of the depth have I cried unto thee" (Ps. 130, 1, 2). 'This Psalm', he said, 'is anonymous, because All-hidden, wishes to bless the universe, He lets His gifts of Grace congregate in that supernal depth, from where they are to be drawn, through human prayer, into the "Cistern", so that all the streams and brooks may be filled therefrom.' AND MOSES SAID UNTO THEM, LET NO MAN LEAVE OF IT UNTIL THE ... MORN'NG. R. Judah said: Every day

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

26 ממעמקים קראתיך

הזהר בפרשת ואתחנן אומר שיש להתפלל "מעומקא דכולא", כדי להמשיך ברכות למטה, כפי שנאמר: "ממעמקים קראתיך". הטקסט מביא זאת כדי לבאר את משמעות "מעמקים".

Zohar, Vaetchanan 15:105-17:114 ספר הזהר, ואתחנן ט"ו:ק"ה-י"ז:ק"י"ד

27 ממעמקים קראתיך

הזהר בפרשת ויחי מסביר את "שושנת העמקים" כבחינה שעומדת "בעומק של הכול", ומביא את הפסוק "ממעמקים קראתיך".

Zohar, Vayeichi 27:226-28:237 ספר הזהר, ויחי כ"ז:רכ"ו-כ"ח:רל"ז

28 ממעמקים קראתיך

הזהר בפרשת אחרי מסביר את "ממעמקים קראתיך" כתפילה מעומק הלב, וכמקום נסתר למעלה, "עומק הבאר".

Zohar, Achrei Mot 41:245-43:254 ספר הזהר, אחרי מות מ"א:רמ"ה-מ"ג:רנ"ד

When is a man purified of his sin?' R. Isaac said: 'When he returns to the Most High King and prays from the depths of his heart, as it is written, "From the depths I cried unto thee".' R. Abba said: 'There is a hidden place above, which is "the depth of the well", whence issue streams and sources in all directions. This profound depth is called Repentance, and he who desires to repent and to be purified of his sin ... should call upon G-d from this depth. We have

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

29 וכדפי כפי בשלח (דסי"ג ע"ב)

יאהל אור הוא פירושו של הצמח צדק על תהלים. ההערה מפנה אליו, במקום שבו מובאת הפניה לזהר על בשלח (סג ע"ב), להרחבה על "ממעמקים קראתיך".

הערת קה"ת

ראה יהל אור ע' תקנז.

30 מים עמוקים

בסוף פרק ג' של ויקרא רבה משבחים את מי שיש בידו דברי תורה והוא יודע להשיב בהם, ומחילים עליו את הפסוקים "מים עמוקים עצה בלב איש, ואיש תבונה ידלנה" ו"ממעמקים קראתיך".

Vayikra Rabbah 3:7 ויקרא רבה ג':ז

31 מים עמוקים

"מים עמוקים עצה בלב איש, ואיש תבונה ידלנה". המדרש שהטקסט מצטט מצמיד לפסוק זה את "ממעמקים קראתיך".

Proverbs 20:5 משלי כ':ה

מים עמוקים עצה בלב איש ואיש תבונה ידלנה:

Counsel in the heart of man is like deep water; but a man of understanding will draw it out .

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

32 בתיז לאו דאית לך צדק ידיעא

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

בהקדמה (פתח אלי').

33 לאו דאית לך צדק ידיעא

מתוך פתח אליהו: "לא שיש לך צדקה ידועה, שהיא דין, ולא משפט ידוע, שהוא רחמים", אלא כדי להראות כיצד העולם מתנהל "לפי מעשי בני האדם". הציטוט מובא כדי להראות שהתנהלות המדות תלויה במעשי בני האדם.

Tikkunei Zohar 17b:5-7 תקוני הזהר י"ז ב:ה'-ז'

אבל לאו דאית לך צדק ידיעא דאיהו דין. ולא משפט ידיעא דאיהו רחמי ולא מכל אליו מדות כלל. קום רבי שמעון ויתחדשון מלין על ידך דהא רשותא אית לך (נ"א אתיהיב לך) לגלאה רזין טמירין על ידך מה דלא אתיהיב רשו לגלאה לשום בר נש עד כען. קם רבי שמעון פתח ואמר לך יי הגדולה והגבורה וכו'

Constantinople, 1740 (CC-BY-NC)

34 לאנהגא בהון עלמין

מוקדם יותר בפתח אליהו: "הוצאת עשרה תיקונים, שאנו קוראים להם עשר ספירות, כדי להנהיג באמצעותם עולמות נסתרים שאינם גלויים ועולמות גלויים".

Tikkunei Zohar 17a:11-12 תקוני הזהר י"א א:י"א-י"ב

אנת הוא דאפיקת עשר תקונין. וקרינן לון עשר ספירן. לאנהגא בהון עלמין סתימין דלא אתגליין. ועלמין דאתגליין. ובהון אתכסיאת (נ"א אתכסיא) מבני נשא. ואנת הוא דקשיר לון ומיחד לון. ובגין דאנת מלגאו. כל מאן דאפריש חד מן חבריה מאלין עשר. אתחשיב ליה כאלו אפריש בר.

Constantinople, 1740 (CC-BY-NC)

35 בד"ה לסוסת

המאמר מדבר על "סוסים נקבות וסוסים זכרים" כעל אתערותא דלתתא ואתערותא דלעילא, וכן על אתערותא דלעילא נוספת שבאה בלי אתערותא דלתתא כלל, מבחינת עתיקא. הוא מרחיב את העיקרון הנאמר כאן, שלפיו המדות נמשכות בתגובה למעשי האדם.

הערת קה"ת

לעיל יא, ד ואילך.

36 בראשית ברא אלהים

"בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ". תרגום ירושלמי מתרגם "בראשית" כ"בחכמה", ומראה שהבריאה נעשתה באמצעות חכמה.

Genesis 1:1 בראשית א:א

בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ:

In the beginning G-d created the heaven and the earth

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

37 כולם בחכמה עשית

"מה רבו מעשיך, הוי'; את כולם עשית בחכמה". חכמה מתלבשת בכל המדות ונותנת להן חיות.

Psalms 104:24 תהילים ק"ד:כ"ד

מַה־רְבוּ מַעֲשֵׂיךָ ה' כָּל־ם בְּחִכְמָה עָשִׂיתָ מְלֶאכֶה הָאָרֶץ קִנְיָנָהּ:

How manifold are Thy works, O L-RD! In wisdom hast Thou made them all; The earth is full of Thy creatures

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים קד, כד.

38 החכמה תחיה

"החכמה מחיה את בעליה". החכמה הגלויה היא המקור שממנו המדות שואבות את חיותן.

Ecclesiastes 7:12 קהלת ז':יב

כִּי בְצֵל הַחֲכָמָה בְּצֵל הַכֶּסֶף וַיִּתְּרוֹן דַּעַת הַחֲכָמָה תַּחֲיָה בְּעֵלְיָהּ:

For wisdom is a defence, even as money is a defence; but the excellency of knowledge is, that wisdom preserveth the life of him that hath it

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

39 בד"ה והיה מדי חדש

המאמר משווה את ששת הימים והשבת לאדם שמוריד את שכלו לפרטי מלאכה, כגון כתיבה, ואחר כך מחזיר אותו למקורו: בששת ימי החול אור חכמתו של ה' יורד אפילו לעשייה גשמית ("כולם בחכמה עשית"), ובשבת הוא חוזר למקורו הנעלה. הוא מדבר גם על "שבת שבתון", מדרגה שלמעלה מהשתלשלות.

הערת קה"ת

לעיל פי ברכה צו, ב ואילך.

40 ובוים החדש יפתח

השער הפנימי הפונה מזרחה ייחיה סגור ששת ימי המעשה, וביום השבת ייפתח, וביום החדש ייפתח". המאמר שאליו מפנים מסביר את הפסוק הזה.

Ezekiel 46:1 יחזקאל מ"ו:א

כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי ה' שַׁעַר הַחֲצַר הַפְּנִימִית הַפְּנָה קָדִים יִהְיֶה סָגוּר שֵׁשֶׁת יָמִי הַמַּעֲשֶׂה וּבָיִים הַשַּׁבָּת יִפְתָּח וּבָיִים הַחֹדֶשׁ יִפְתָּח:

Thus saith the L-rd GOD: The gate of the inner court that looketh toward the east shall be shut the six working days; but on the sabbath day it shall be opened, and in the day of the new moon it shall be opened

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

41 אם צדקת

"אם צדקת מה תיתן לו". בבחינת "אב", מעשי האדם וגם הפגם של החטא אינם מגיעים.

Job 35:7 איוב ל"ה:ז

אִם־צִדְקָתְךָ מִה־תִּתֶּן־לוֹ אוֹ מִה־מִּידֶךָ יִקַּח:

If thou be righteous, what givest thou Him? Or what receiveth He of thy hand

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

איוב לה, ז.

42 בד"ה צאינה וראינה

המאמר מתאר "קדש" עליון, הכתוב ללא וא"ו, שלמעלה הן מממלא כל עלמין והן מסובב כל עלמין. עליו נאמר "אם צדקת מה תתן לו", החטאים אינם פוגמים בו, וממנו נמשכת ברכה לנבראים גם כשאינם ראויים לה. ישראל ממשיכים ברכה זו באמצעות "שאו ידיכם קדש", שני הפסוקים הראשונים של קריאת שמע, שהם היחוד העליון והיחוד התחתון.

הערת קה"ת

לעיל כא, ג.

43 שאו ידיכם קדש וברכו את ה'

"שאו ידיכם קודש וברכו את הווי". המאמר שאליו מפנים, "צאינה וראינה",

מסביר את הפסוק הזה.

Psalms 134:2 תהילים קל"ד:ב

שְׁאוּיַדְכֶם קֹדֶשׁ וּבְרְכוּ אֶת־ה'

Lift up your hands to the sanctuary, And bless ye the L-RD

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

44 בד"ה להבין מ"ש בהגדה

המאמר מסביר שהחגים הם זמן של שמחה גלויה, גילוי מוחין דאמא, ואילו שבת היא גילוי מוחין דאבא, שהם נעלים יותר; לכן בשבת אין שמחה גלויה כפי שיש ביום טוב. זוהי מדרגת ה"אב" הנידונה כאן.

הערת קה"ת

לעיל פי צו יא, ד.

45 בזהר הרקיע פי ויקרא

הקטע מביא גם את הוזהר (ויקרא ז ע"ב) על "כשמן הטוב" ואת זוהר הרקיע שם. הוא קושר את ה"שמן" להתנלות עצם חכמתו העליונה של ה', אור אבא, שלמעלה מהתפשטותיה בלבד.

הערת קה"ת

ראה לעיל כו, ג במ"מ לשם.

46 כשמן הטוב

"כשמן הטוב על הראש". הקטע בוזהר על הפסוק הזה, יחד עם זוהר הרקיע שם, הוא ההפניה השלישית שבסוגריים.

Psalms 133:2 תהילים קל"ג:ב

כִּשְׁמֵן הַטּוֹב עַל־הָרֹאשׁ יֵרֵד עַל־הַזָּקֵן וְזָקֵן־אֶהְרֶן שִׁירָד עַל־פִּי מְדוּתָיו:

It is like the precious oil upon the head, Coming down upon the beard; Even Aaron's beard, That cometh down upon the collar of his garments

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

47 ולכן כתיב בכל ששת ימי בראשית . . שהוא מדת הצמצום

ההערה מצטטת בעניין זה את אור התורה: בששת הימים "ההמשכה היא רק משש המדות שבהן הוא מנהיג את העולם, ועדיין זהו העולם, כי עיקר השראת אור אין סוף ברוך הוא היא בחכמה".

הערת קה"ת

"שאו ההמשכה רק משה המדות שבהן מנהיג העולם וזהו העולם עדיין כי עיקר השראת אור"ס ב"ה הוא בחכמה" — אוה"ת דרושים לר"ה ע' ארצו.

48 אלה תולדות השמים והארץ

"אלה תולדות השמים והארץ כשהם נבראו, ביום שבו ה' אלקים עשה ארץ ושמים". רק לאחר שבת מצטרף שם הוי' לשם אלקים.

Genesis 2:4 בראשית ב':ד

אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ בְּהִבְרָאָם בְּיוֹם עָשָׂה ה' אֱלֹקִים אֶרֶץ וְשָׁמַיִם:

These are the generations of the heaven and of the earth when they were created, in the day that the L-RD G-d made earth and heaven

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית ב, ד.

49 המשכת אור א"ס ב"ה בחכמה ולהתלבש במדות

לפי ההערה, שורה זו, העוסקת בהמשכת אור אין סוף אל החכמה ובהתלבשותו במדות, מצוטטת באור התורה לפרשת פינחס.

הערת קה"ת

מובא באוה"ת פ' פנחס ע' אעב.

50 ואהי שעשועים

התורה אומרת על עצמה: "ואהיה שעשועים יום יום". התורה היא תענוגו של ה', ובאמצעותה נמשך אור אין סוף למטה.

Proverbs 8:30 משלי ח':לי

וְאֶהְיֶה אֶצְלוֹ אִמּוֹן וְאֶהְיֶה שְׁעֵשׂוּעִים יוֹם יוֹם מִשְׁחָקָת לִפְנֵי בְּכָל־עַתָּה:
Then I was by Him, as a nursing; And I was daily all delight,
Playing always before Him

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת
משלי ח, ל.

51 ויכל אלקים

"ויכל אלקים ביום השביעי מלאכתו". אדמו"ר הזקן מפרש את "ויכל" במשמעות של "כלה": בשבת הסתיימה בחינת אלקים.

Genesis 2:2 בראשית ב':ב

וַיְכַל אֱלֹקִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִלַּאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּשְׁבֹּת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי
מְכַל־מִלַּאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה:

And on the seventh day G-d finished His work which He had made; and He rested on the seventh day from all His work which He had made

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת
בראשית ב, ב.

52 "והיה מדי חודש בחודשו ומדי שבת בשבתו יבוא כל בשר להשתחוות לפניי". אלו הן מילות הפתיחה של המאמר שאליו מפנה הטקסט.

Isaiah 66:23 ישעיהו ס"ו:כג

וְהָיָה מִדִּי־חֹדֶשׁ בְּחֹדְשׁוֹ וּמִדִּי שַׁבָּת בְּשַׁבְּתוֹ יָבוֹא כָל־בָּשָׂר לְהִשְׁתַּחֲוֹת לִפְנֵי אֲמֵר ה'

And it shall come to pass, that from one new moon to another, and from one sabbath to another, shall all flesh come to worship before Me, Saith the L-RD

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 5

53 "את כולם עשית בחכמה". חכמה היא הבחינה שממנה נובעת אפילו הבריאה הגשמית, ואילו ה' עצמו נעלה ממנה לאין ערוך.

Psalms 104:24 תהילים ק"ד:כד

מִה־רַבּוֹ מַעֲשֵׂיךָ ה' כָּל־מַחְכְּמָה עָשִׂיתָ מִלְּאֵה הָאָרֶץ קִנְיָנָה:

How manifold are Thy works, O L-RD! In wisdom hast Thou made them all; The earth is full of Thy creatures

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

54 אריתי מורי עם בשמי

"אספתי את מורי עם בשמי". זהו חלקו השני של הפסוק, והוא נקרא כריח הנוצר מהכנעת הסטרא אחרא.

Song of Songs 5:1 שיר השירים ה':א

בָּאתִי לְגַנִּי אֲחִיתִי כָלָה אֶרִיתִי מוֹרִי עַם־בְּשָׁמִי אֲכַלְתִּי יַעְרִי עַם־דְּבָשִׁי שְׁתִּיתִי יַיִן עַם־חֶלְבִי אָכְלוּ רַעִים שְׁתּוֹ וְשָׁכְרוּ דוֹדִים:

I am come into my garden, my sister, my bride; I have gathered my myrrh with my spice; I have eaten my honeycomb

with my honey; I have drunk my wine with my milk. Eat, O friends; Drink, yea, drink abundantly, O beloved
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

55 בגד בוגדים בגדו

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת
ישע"י ד, טז.

56 בגד בוגדים בגדו

"והבוגדים בגדו ובגד בוגדים בגדו". הפסוק מובא כדי להצביע על הקשר בין "בגד", כלומר לבוש, לבין בגידה; כך אפשר לקרוא את "בוגדיו" כ"בגדיו".

Isaiah 24:16 ישעיהו כ"ד:ט"ז

מִכְּנַף הָאָרֶץ זְמַרְתָּ שְׁמַעְנוּ צְבִי לְצִדִּיק וְאָמַר רִזִּי־לִי רִזִּי־לִי אוֹי לִי בְּגָדִים
בְּגָדוֹ וּבְגָד בּוֹגְדִים בְּגָדוֹ:

From the uttermost part of the earth have we heard songs: 'Glory to the righteous.' But I say: I waste away, I waste away, woe is me! The treacherous deal treacherously; Yea, the treacherous deal very treacherously

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

57 וירח את ריח בגדיו . . ויתן לך

"וירח את ריח בגדיו, ויברכהו, ויאמר: 'ראה, ריח בני כריח שדה...". הבגדים מייצגים את הבחינה המקיפה, והריח — את מה שעולה מן הרע לאחר שהתהפך.

Genesis 27:27 בראשית כ"ז:כז

וַיֵּשֶׁב וַיִּשְׁקֵלֵוּ וַיֵּרַח אֶת־רִיחַ בְּגָדָיו וַיְבָרְכֵהוּ וַיֹּאמֶר רִיחַ בְּנִי כְּרִיחַ שְׂדֵה אֲשֶׁר בָּרַכְו ה'

And he came near, and kissed him. And he smelled the smell of his raiment, and blessed him, and said: See, the smell of my son Is as the smell of a field which the L-RD hath blessed.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת
בראשית כז, כז-כח.

58 ויתן לך מטל השמים

"וייתן לך האלקים מטל השמים". "טל השמים" הוא אור אין סוף הנמשך אל החכמה, שהיא "השמים".

Genesis 27:28 בראשית כ"ז:כח

וַיִּתֵּן־לְךָ הָאֱלֹקִים מִטַּל הַשָּׁמַיִם וּמִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ וְרֹב דָּגָן וְתִירֹשׁ:

So G-d give thee of the dew of heaven, And of the fat places of the earth, And plenty of corn and wine

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

59 בד"ה ואהי אצלו אמון

הקטע מתאר דרגה נעלית יותר של אהבה, "אהבה בתענוגים" — תענוג בה' ושמחה במצווה, שהיא גילוי הפנימיות. במתן תורה התענוג העליון, פנימיות רצונו של ה', התלבש בתענוג של הנבראים; ועל ידי כך הם תפסו את התענוג העליון המתלבש בכל מצווה.

Numbers 18:3 במדבר י"ח:ג

וְשָׁמְרוּ מִשְׁמֶרְתָּהּ וּמִשְׁמֶרֶת כָּל־הָאֹהֶל אֲךָ אֶל־כָּלִי הַקֹּדֶשׁ וְאֶל־הַמִּזְבֵּחַ לֹא יִקְרְבוּ וְלֹא־יָקִמְתוּ גִם־הֵם גִּם־אֲתָם:

65 | הערת קה"ת מפנה לExodus 36:20 למילים האלה.
Exodus 36:20 שמות ל"ו:כי
וַיַּעַשׂ אֶת־הַקְּרָשִׁים לְמִשְׁכָּן עֲצֵי שִׁטִּים עֹמְדִים:
And he made the boards for the tabernacle of acacia-wood,
standing up
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

66 | **עצי שטים עומדים**
"ועשית את הקרשים למשכן עצי שטים עומדים". המלאכים נקראים בשם זה: עצים "עומדים".
Exodus 26:15 שמות כ"ו:ט"ו
וַעֲשִׂיתָ אֶת־הַקְּרָשִׁים לְמִשְׁכָּן עֲצֵי שִׁטִּים עֹמְדִים:
And thou shalt make the boards for the tabernacle of acacia-wood, standing up
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)
הערת קה"ת
שמות כו, טו.

67 | **שרפים עומדים**
"שרפים עומדים ממעל לו". המלאכים מתוארים כ"עומדים".
Isaiah 6:2 ישעיהו ו':ב'
שָׂרָפִים עֹמְדִים מִמַּעַל לוֹ שֵׁשׁ כְּנָפִים שֵׁשׁ כְּנָפִים לְאֶחָד בְּשָׂתַיִם יִכְסֶּה פָנָיו וּבְשָׂתַיִם יִכְסֶּה רַגְלָיו וּבְשָׂתַיִם יַעֲוֹפֶה:
Above Him stood the seraphim; each one had six wings:
with twain he covered his face and with twain he covered his feet, and with twain he did fly
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

68 | **כל עץ נחמד למראה וטוב למאכל**
"ויצמח הוי' אלקים מן האדמה כל עץ נחמד למראה וטוב למאכל". בהקשר של המלאכים, ה"עצים" הם אלה ש"מאכלם" הוא השפע האלוקי שהם מעבירים.
Genesis 2:9 בראשית ב':ט'
וַיִּצְמַח ה' אֱלֹקִים מִן־הָאֲדָמָה כָּל־עֵץ נֹחֵד לְמַרְאֶה וְטוֹב לְמַאֲכָל וְעֵץ הַחַיִּים בְּתוֹךְ הָגֶן וְעֵץ הַדַּעַת טוֹב וָרָע:
And out of the ground made the L-RD G-d to grow every tree that is pleasant to the sight, and good for food; the tree of life also in the midst of the garden, and the tree of the knowledge of good and evil
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

69 | **אין לך עשב**
המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).
הערת קה"ת
ב"ר (פ"י) ותי' מלאך ל"מ. [כ].

70 | **אין לך עשב מלמטה שאין לו**
"אין לך עשב מלמטה שאין לו מזל מלמעלה שמכה אותו ואומר לו: גדל!"
בהערת קה"ת מצוין שהמילה "מלאך", כפי שהיא מובאת כאן, אינה מופיעה במדרש.

Bereshit Rabbah 10:6 בראשית רבה י"ו:
בר סירא אמר: אלוה העלה סמים מן הארץ, בהם הרופא מרפא את המכה, ובהם הרוקח מרקח את המרקחת. אמר רבי סימון: אין לך כל עשב ועשב, שאין לו מזל ברקיע, שמכה אותו ואומר לו גדל, הדא הוא

And they shall keep thy charge, and the charge of all the Tent; only they shall not come nigh unto the holy furniture and unto the altar, that they die not, neither they, nor ye
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)
הערת קה"ת
לעיל במדבר יח, ג.

60 | **אצלו אמון ואהיה שעשועים**
"ואהיה אצלו אמון, ואהיה [שעשועיו] יום יום". אלה מילות הפתיחה של מאמר שהטקסט מפנה אליו.
Proverbs 8:30 משלי ח':ל'
וְאֶהְיֶה אֶצְלוֹ אֲמוֹן וְאֶהְיֶה שְׁעֵשְׂוּעִים יוֹם יוֹם מִשְׁחָקָת לִפְנֵי כָכָל־עַתָּה:
Then I was by Him, as a nursling; And I was daily all delight, Playing always before Him
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

61 | **אני תורתך שעשעתי**
"השתעשעתי בתורתך". המאמר שאליו מפנה הטקסט מבאר את הפסוק הזה.
Psalms 119:70 תהילים קי"ט:ע'
טָפַשׁ כַּחֲלָב לִבִּי אֲנִי תוֹרַתְךָ שְׁעֵשְׂעָתִי:
Their heart is gross like fat; But I delight in Thy law
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

62 | **בד"ה אני ישנה**
הקטע מסביר שאתערותא דלתתא מביאה לגילוי פנימיות רצונו של ה', כך שהתענוג העליון מאור אין סוף הסובב כל עלמין מתלבש בתורה ובמצוות. הכוח להמשכה זו, שמעל להשתלשלות, תלוי באתערותא דלתתא — הנקודה שמאמר זה מבאר באמצעות משל הריח.
הערת קה"ת
לקמן לד, א.

63 | **ובד"ה יונתי**
המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).
הערת קה"ת
לעיל טז, ד ואילך.

פסקה 6

64 | **אכלתי יערי עם דבשי**
"אכלתי את יערי עם דבשי". הביטוי השלישי בפסוק, הנקרא כאן "יערי", מכוון למלאכים, ו"דבשי" — לאהבה וליראה שהם מעוררים בישראל.
Song of Songs 5:1 שיר השירים ה':א'
בָּאתִי לְגַנִּי אֲחֹתִי כֻלָּה אֲרִיתִי מוֹרִי עַם־בִּשְׂמִי אֶכְלֹתִי יַעְרִי עַם־דְּבָשִׁי שְׁתִּיתִי יַיִנִי עַם־חֲלָבִי אֶכְלוּ רָעִים שְׁתּוּ וְשָׁכְרוּ דוֹדִים:
I am come into my garden, my sister, my bride; I have gathered my myrrh with my spice; I have eaten my honeycomb with my honey; I have drunk my wine with my milk. Eat, O friends; Drink, yea, drink abundantly, O beloved
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)
הערת קה"ת
שה"ש ה, א.

74 ישראל עלו במחשבה

המדרש מונה דברים ש"עלו במחשבה" לפני בריאת העולם, ובתוכם ישראל. המלאכים באים מ"דיבורו" של ה', וישראל מ"מחשבתו".

Bereshit Rabbah 1:4 בראשית רבה א:ד'

... "ה' קנני ראשית דרכו" כסא הכבוד מנין דכתיב (תהלים צג, ב): "נכון כסאך מאז וגו'". האבות וישראל ובית המקדש וישמו של משיח, עלו במחשבה להבראות האבות מנין שנאמר (הושע ט, י): "כענבים במדבר וגו'". ישראל מנין שנאמר (תהלים עד, ב): "זכור עדתך קנית קדם" בית המקדש מנין שנאמר (ירמיה יז, יב): "כסא כבוד מרום מראשון וגו'". שמו של משיח מנין שנאמר (תהלים עב, יז): "יהי שמו לעולם וגו' [לפני שמש ינון שמו]" רכי אהבה ברכי זעירא אמר אף התשובה שנאמר (שם צ, ב) "בטרם הרים יולדו" ואותה השעה (שם,

...

In the beginning, G-d created" – six items preceded the "creation of the world; some of them were [actually] created, and some of them G-d contemplated creating, [though He did not actually do so]. The Torah and the Throne of Glory were created. Torah, from where is it derived? As it is stated: "The L-rd made me at the beginning of His way" (Proverbs 8:22). The Throne of Glory, from where is it derived? "Your throne stands firm from earliest time, [You are from ... ,eternity]" (Psalms 93:2). The patriarchs, Israel

Wikisource Bereshit Rabbah (CC-BY-SA) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

75 בד"ה כנשר יעיר קנו

הקטע מסביר שבעת שבית המקדש עמד, הנשמות השיגו אלוקות בלי ממוצעים, ואילו בגלות גילוי השכינה יורד באמצעות דרגות נפרדות רבות, מחנות מלאכים כגון "פני אריה", מחנה מיכאל. באמצעות המלאכים האלה מקבלת הנשמה את אהבתה.

הערת קה"ת

לעיל פ' האוינו עז, ד ואילך.

76 זה לעומת זה עשה אלהים

"ה' עשה זה לעומת זה". לכל דרגה של קדושה יש דרגה מקבילה של טומאה, והשפע אל כל אחת מהן עובר באמצעות מלאכים.

Ecclesiastes 7:14 קהלת ז:יד

בְּיוֹם טוֹבָה הָיָה כְּטוֹב וּבְיוֹם רָעָה רָאָה גַּם אֶת־זֶה לְעִמְתּוֹ עֲשֵׂה הָאֱלֹקִים עַל־דִּבְרֹת שְׁלֵא יִמָּצֵא הָאָדָם אַחֲרָיו מְאוֹמָה:

In the day of prosperity be joyful, and in the day of adversity consider; G-d hath made even the one as well as the other, to the end that man should find nothing after him

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

77 לאשתאבא בגופא דמלכא

הוזהר מדבר על רוח מיטהרת "כדי להיכלל בגופו של המלך". אדמו"ר הזקן משתמש בכיטוי לתיאור האיחוד עם ה' שאליו מגיעים ישראל באמצעות מסירות נפש.

Zohar I, 217b זח"א ריו, ב

הערת קה"ת

זח"א ריו, ב.

דכתיב (שם לח): הידעת חקות שמים אם תשים משטרו בארץ וגו'. לשון שוטר (שם י). התקשר מעדנות כימה, או מושכות כסיל תפתח. רבי חנינא בר פפא ור' סימון אמר: כימה מעדנת את הפירות, וכסיל מושך בין קשר לקשר. הדא הוא דכתיב (שם): התוציא מזרות בעתו ועיש על בניה תנחם. רבי תנחום בר חייה ...

Bar Sira said: G-d produced drugs from the earth with which the physician heals the wound, and with which the pharmacist mixes his compounds.38:4. Rabbi Simon said: There is not a single blade of grass that does not have a constellation in the firmament that strikes it and says to it: 'Grow.' That is what is written: "Do you know the rules of the heavens? Will you establish its dominion [mishtar] on earth?" (Job 38:33). It is an expression of being in charge [shoter]. "Will ... you tie the chains of

Daat Bereshit Rabbah (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

71 כי ה' יתן חכמה

"כי הוי' יתן חכמה". ה' הוא מקור החכמה, והמלאכים הם השליחים שדרכם היא נמשכת.

Proverbs 2:6 משלי ב:ו'

כִּי־ה' יִתֵּן חֲכָמָה מִפִּי דָעַת וּתְבוּנָה:

For the L-RD giveth wisdom, Out of His mouth cometh ;knowledge and discernment

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

משלי ב, ו.

72 ועד"ז תקנו יוצר אור

שם מיושם הביטוי "אכלתי את יערי עם דבש" על קריאת שמע וברכותיה: "יערי" הם המלאכים, העומדים ביראה כפי שמתארת ברכת יוצר, ומשתוקקים להיכלל באור אין סוף; ביטולם מכונה "אכילה". "דבש" הן הנשמות, פרי היער. המאמר מסביר גם את לשון הוזהר "להתבלע בגופא דמלכא".

הערת קה"ת

נתבאר לקמן לד, רע"ב.

73 מלך גדול

בפרק מ"ו בתניא מפותח המשל על מלך גדול היורד עם כל שריו כדי לרומם אדם פשוט ולהכניסו לחדרו הפנימי, והנמשל הוא ה', שלפניו אין לאינספור מלאכים כל חשיבות, ובכל זאת בחר בישראל. כאן מפנה הטקסט לאותו משל בהרחבה.

Tanya, Likkutei Amarim 46:3 תניא, חלק ראשון; ליקוטי אמרים מ"ו:ג'

וְהִנֵּה, זֶהוּ טַבֵּעַ הַנְּהוּג בְּמִדַּת כָּל אָדָם, אֲף אִם שְׁנִיָּהֶם שְׁוִים בְּמַעֲלָה. וְעַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה, אִם מֶלֶךְ גָּדוֹל וְרַב, מֶרְאָה אֲהַבְתּוּ הַגְּדוֹלָה וְהַעֲצוּמָה לְאִישׁ הָדְיוּט וְנִבְחָה וְשָׁפַל אֲנָשִׁים וּמַגְנוּל הַמוֹטֵל בְּאַשְׁפָּה, וְיֹרֵד אֵלָיו מִמְקוֹם כְּבוֹדוֹ עִם כָּל שְׂרָיו יְחֻדָּיו, וּמְקִימוֹ וּמְרִימוֹ מְאֻשְׁפָּתוֹ, וּמְכַנִּיסוֹ לְהִיכָלוֹ הֵיכַל הַמֶּלֶךְ, חֹדֵר לְפָנָיו מִחֹדֵר, מְקוֹם שְׂאִין כָּל עֶבֶד וְשֶׁר נִכְנָס לְשָׁם, וּמִתְיַחַד עֲמוֹ שָׁם בְּיַחֲד וְקִירֹב אֲמִיתִי וְחִיבּוּק וְנִישּׁוּק וְאַתְדַּבְּקוֹת רוּחָא בְּרוּחָא בְּכָל לֵב ...

Kehot Publication Society (CC-BY-NC)

I sleep, but my heart waketh; Hark! my beloved knocketh:
'Open to me, my sister, my love, my dove, my undefiled; For
my head is filled with dew, My locks with the drops of the
'night

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסקה 7

84 שתי ייני עם חלבי

"שתי ייני את ייני עם חלבי". הביטוי הרביעי בפסוק, שמתפרש כאן כהתגלות
שמוציאה את הנסתר אל הגלוי, וכהתגלות שמצמיחה את המדות.

Song of Songs 5:1 שיר השירים ה:א

באתי לגני אחתי כלה אריתי מורי עם־בשמי אכלתי יְעָרִי עם־דבְשִׁי
שתי ייני ייני עם־חלבי אכלו רעים שתו ושכרו דודים:

I am come into my garden, my sister, my bride; I have gath-
ered my myrrh with my spice; I have eaten my honeycomb
with my honey; I have drunk my wine with my milk. Eat, O
.friends; Drink, yea, drink abundantly, O beloved

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

85 המשמח אלהים

הגפן אומרת: "החדלתי את תירושי המשמח אלקים ואנשים?" אדמו"ר הזקן
מפרש את "תירוש המשמח אלקים" כיון שפועל על שם אלקים, מדרגת
ההעלם.

Judges 9:13 שופטים ט:יג

ותאמר להם הגפן החדלתי את־תירושי המשמח אלקים ואנשים והלכתי
לנוע עלי־העצים:

And the vine said unto them: Should I leave my wine, which
?cheereth G-d and man, and go to hold sway over the trees

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסקה 8

86 ועמ"ש בד"ה ענין נסכים

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

לעיל שלח מב, ג.

87 מי יתנך כאח לי יונק שדי אמי

"לו רק היית לי כאח, היונק משדי אמי." מילות הפתיחה של מאמר לפרשת
תרומה, שהטקסט מצטט כדי לבאר את משמעותה של "חלב".

Song of Songs 8:1 שיר השירים ח:א

מי יתנך כאח לי יונק שדי אמי אמצאך בחוץ אשקה גם לא־יבזו לי:

Oh that thou wert as my brother, That sucked the breasts of
my mother! When I should find thee without, I would kiss
.thee; Yea, and none would despise me

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסקה 9

88 למען אחי ורעי

"למען אחי ורעי אדברה נא שלום בך". הצדיקים נקראים "ידידיו" של ה'.

Psalms 122:8 תהילים קכ"ב:ח

למען אחי ורעי אדברה־נא שלום בך:

78 בד"ה . ונתתי לך מהלכים

ההערה מציינת שהמאמר "כה אמר... ונתתי לך מהלכים בין העומדים
האלה" מופיע בתורה אור, פרשת וישב. הפסוק מבחין בין ההולכים לבין
"העומדים האלה" — המלאכים, המכונים כאן "עומדים".

הערת קה"ת

תו"א פי וישב.

79 ונתתי לך מהלכים בין העומדים

"ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה". "העומדים" הם המלאכים, כפי
שמבואר בקטע זה: מצוטט מאמר על פסוק זה.

Zechariah 3:7 זכריה ג:ז

כה־אמר ה' צְבָאוֹת אֱסִי־בְדַרְכִּי תֵלֵךְ וְאִם אֶת־מִשְׁמַרְתִּי תִשְׁמֹר וְגַם־אֶתֶּה
תִּדְוֶן אֶת־בֵּיתִי וְגַם תִּשְׁמֹר אֶת־חֻצְרִי וְנָתַתִּי לְךָ מִהֲלָכִים בֵּין הָעֹמְדִים
הָאֵלֶּה:

Thus saith the L-RD of hosts: If thou wilt walk in My ways,
and if thou wilt keep My charge, and wilt also judge My
house, and wilt also keep My courts, then I will give thee free
.access among these that stand by

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

80 וע"פ וכל בניך

הקטע מסביר את הפסוק "וכל בניך למודי הוי'": "בניך" מקבלים מבחינת
י"ה באמצעות התפילה, ולאחר מכן נעשים "בוניך" באמצעות לימוד
התורה. הטקסט מביא אותו בהקשר להסבר הפסוק "כתפוח בעצי היער".

הערת קה"ת

לעיל פי ראה ל, ב.

81 וכל בניך

"וכל בניך לימודי הוי'". אלו הן מילות הפתיחה של מאמר המצוטט
בטקסט.

Isaiah 54:13 ישעיהו נ"ד:יג

וְכָל־בְּנֵיךָ לְמוֹדֵי ה' וְרַב שְׁלוֹם בְּנִיךָ:

And all thy children shall be taught of the L-RD; and great
.shall be the peace of thy children

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

82 כתפוח בעצי היער

"כתפוח בעצי היער". "עצי היער", כמו "יער שלי" כאן, נדונים במאמר
המצוטט.

Song of Songs 2:3 שיר השירים ב:ג

כְּתַפּוּחַ בְּעֵצֵי הַיָּעַר כֵּן דּוֹדִי בֵּין הַבָּנִים בְּצֵלוֹ חִמַּדְתִּי וַיִּשְׁכַּתִּי וּפְרִיּוֹ מִתּוֹק
לִחְכִּי:

As an apple-tree among the trees of the wood, So is my
beloved among the sons. Under its shadow I delighted to sit,
.And its fruit was sweet to my taste

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

83 אני ישנה ולבי ער

"אני ישנה ולבי ער". אלו הן מילות הפתיחה של המאמר שמבאר גם את
"אכלתי יערי עם דבשי".

Song of Songs 5:2 שיר השירים ה:ב

אֲנִי יִשְׁנָה וְלִבִּי עֵר קוֹל דּוֹדִי דּוֹפֵק פֶּתַח־לִי אֲחֹתִי רֵעָתִי יוֹנְתִי תַמָּתִי
שְׂרָאשִׁי נִמְלֵא־טֵל קְוֻצּוֹתִי רְסִיסֵי לִילָה:

For my brethren and companions' sakes, I will now say:
'Peace be within thee'
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)
הערת קה"ת
תהלים קכב, ח.

89 ודברי אשר שמתו בפיו

"ודברי אשר שמתו בפיו לא ימוש מפיו". בלימוד התורה, דבריו ממש של ה' נמצאים בפיו של האדם.
Isaiah 59:21 ישעיהו נ"ט:כ"א
ואני זאת בריתי אותם אמר ה' רוחי אשר עליה ודברי אשר שמתו בפיו לא ימוש מפיו ומפי ורע ורע ורע אמר ה' מעתה ועד עולם:
And as for Me, this is My covenant with them, saith the L-RD; My spirit that is upon thee, and My words which I have put in thy mouth, shall not depart out of thy mouth, nor out of the mouth of thy seed, nor out of the mouth of thy seed's seed, saith the L-RD, from henceforth and for ever
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)
הערת קה"ת
ישעיה נט, כא.

90 מתניתא מלכתא

רב פפא נותן סימן לזכירה: "משנה — מלכה". אדמו"ר הזקן קורא את הביטוי כאומר שההלכה שבמשנה מצווה כמלך, משום שהיא דברו של ה' עצמו.
Beitzah 28b:14-15 ביצה כ"ח ב:י"ד-ט"ו
רב פפא אמר: מתניתין ומתניתא — רב מלכא. שמעתתא — רב מלכא. וסימניה: מתניתין מלכתא. מאי ביניהו? איכא ביניהו שפחות. מתניי לא יאמר אדם לשבח: שקול לי בדינך קשר, אכל שוחט ומחלל ביניהם.
William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)
הערת קה"ת
ביצה כח, ב וש"נ.

91 כאלו נתנה היום

על הביטוי "ביום הזה" נאמר: "שיהיו דברי תורה חדשים עליך כאלו היום ניתנו". זו אחת ההפניות שמוכחות בהערת קה"ת למקור הדברים.
Rashi on Exodus 19:1 רש"י על שמות י"ט:א'
ביום הזה. בראש חדש; לא היה צריך לכתב אלא ביום ההוא, מהו ביום הזה? שיהיו דברי תורה חדשים עליך כאלו היום נתנם (ברכות ס"ג):
THE SAME (lit., this) DAY — on the day of the New Moon. (Mekhilta; Shabbat 86b). It ought not to write on that day"; what, then, is the force of the "but ביום ההוא, words "on this day"? Since they refer to the day when the Israelites came to Sinai to receive the Torah they imply that the commands of the Torah should be to you each day as something new (not antiquated and something of which you ... have become tired), as though He had only
Pentateuch with Rashi's commentary by M. Rosenbaum and A.M. Silbermann, 1929-1934 (Public Domain) • Pentateuch with Rashi's commentary by M. Rosenbaum and A.M. Silbermann, 1929-1934 (Public Domain)

92 יהיו בעיניך כאלו נתנה היום

על "אשר אנכי מצווך היום" (דברים ו, ו) נאמר: "שלא יהיו בעיניך כצו ישן... אלא כצו חדש, שהכל רצים לקרותו". בהערת קה"ת מובא מקור זה

לדברים.

Sifrei Devarim 33:2-3 ספרי דברים ל"ג:ב-ג'
אשר אנכי מצוך היום — שלא יהיו בעיניך כדיוטגמא ישנה, שאין אדם סופנה, אלא כדיוטגמא חדשה שהכל רצים לקרותה. על לבך, מן היה רבי יאשיה אומר: צריך אדם להשביע את צרו, שכן אתה מוצא בכל מקום שהצדיקים משביעים את יצרים.
that I command you this day": They should not be to you as" an antiquated edict, which no one takes to heart, but like a new one, which all run to read. "upon your heart": From here R. Yoshiyah was wont to adduce: A man should beswear his (evil) inclination (not to do what is forbidden.) For thus do we find with all the righteous ones, that they beswore :their inclinations
Vocalized Edition (CC-BY-NC) • Sifrei by Rabbi Shraga Silverstein (CC-BY)

93 יהיו בעיניך כאלו נתנה היום מהר חורב

ההערה מפנה את הקורא לשני מקומות נוספים בלקוטי תורה שבהם נדונה ההוראה שהתורה תהיה בעיני האדם כאלו ניתנה היום.
Deuteronomy 11:13 דברים י"א:י"ג'
והיה אם ישמעו ושמעו אל מצותי אשר אנכי מצוה אתכם היום לאהבה אתי אלקיכם ולעבדו בכל לבבכם ובכל נפשכם:
And it shall come to pass, if ye shall hearken diligently unto My commandments which I command you this day, to love the L-RD your G-d, and to serve Him with all your heart and ,with all your soul
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)
הערת קה"ת
ראה רש"י שמות יט, א. דברים יא, יג. ספרי שם ו, ו. עי' לקח טוב פ' ואתחנן [ו, ו] עה"פ אשר אנכי מצוך היום כאילו קבלתו היום מהר סיני. וע"ל נצבים (מו, רע"ב). ועי' תנחומא ר"פ תבוא בשינוי לשון מכאן, ולקמן (לה, ד). [כ].

94 והודעתם לבניך ולבני בניך

המילים כאן מצטטות את Deuteronomy 4:9. הקטע מופיע למטה.
Deuteronomy 4:9 דברים ד:ט'
רק השמר לך ושמר נפשך מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך ופן יסורו מלכתך כל ימי חייך והודעתם לבניך ולבני בניה:
Only take heed to thyself, and keep thy soul diligently, lest thou forget the things which thine eyes saw, and lest they depart from thy heart all the days of thy life; but make them ;known unto thy children and thy children's children
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)
הערת קה"ת
דברים ד, ט-י.

95 והודעתם לבניך ולבני בניך יום אשר עמדת

"והודעתם לבניך ולבני בניך: יום אשר עמדת לפני הוי' אלקיך בחורב". הפסוקים קושרים את לימוד התורה בכל דור ליום מתן תורה.
Deuteronomy 4:9-10 דברים ד:ט-י'
רק השמר לך ושמר נפשך מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך ופן יסורו מלכתך כל ימי חייך והודעתם לבניך ולבני בניה: יום אשר עמדת לפני ה' אלקיך בחורב באמר ה' אלי הקהל לי את העם ואשמעם

101 ויחזו את האלקים

"ויחזו את האלקים ויאכלו וישתו". מצוטט מאמר על פסוק זה שבפרשת משפטים, בהקשר של "אכלו רעים".

Exodus 24:11 שמות כ"ד:י"א

וְאֶל־אֲצִילֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא שָׁלַח דָּוָד וַיַּחְזֹּוּ אֶת־הָאֱלֹקִים וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ:
And upon the nobles of the children of Israel He laid not His
hand; and they beheld G-d, and did eat and drink
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

102 רני ושמחי

"רני ושמחי בת ציון". אלה מילות הפתיחה של מאמר המצוטט בהקשר לכך שישאלם הם "אחים" לה:

Zechariah 2:14 זכריה ב':י"ד

רְנֵי וְשִׂמְחִי בַת־צִיּוֹן כִּי הִנְנִי־בָא וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָךָ נְאֻם־יְיָ
Sing and rejoice, O daughter of Zion; for, lo, I come, and I
will dwell in the midst of thee, saith the L-RD
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

103 מי יתנך כאח לי

"מי יתנך כאח לי". מצוטט מאמר על פסוק זה באותו עניין.

Song of Songs 8:1 שיר השירים ח':א

מִי יִתְּנֶךָ כָּאֵחַ לִי יוֹנֵק שְׁדֵי אִמִּי אֲמַצְאָה כְּחוּץ אֲשָׁקֶךָ גַּם לֹא־יָבֹז לִי:
Oh that thou wert as my brother, That sucked the breasts of
my mother! When I should find thee without, I would kiss
thee; Yea, and none would despise me
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 10

104 שתו ושכרו דודים

"שתו והשתכרו, דודים". הביטוי האחרון בפסוק, המתייחס למי שאהבתם לה מתעוררת לפרקים.

Song of Songs 5:1 שיר השירים ה':א

בָּאתִי לִגְנִי אֲחֹתִי כָלָה אֲרִיתִי מוֹרִי עִם־בִּשְׁמִי אֲכַלְתִּי יַעְרִי עִם־דִּבְשִׁי
שְׁתִּיתִי יַיִן עִם־חֶלְבִי אֲכָלוּ רַעִים שְׁתוּ וּשְׁכְּרוּ דוֹדִים:
I am come into my garden, my sister, my bride; I have gath-
ered my myrrh with my spice; I have eaten my honeycomb
with my honey; I have drunk my wine with my milk. Eat, O
friends; Drink, yea, drink abundantly, O beloved
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

105 רשפי אש

"רשפיה רשפי אש, שלהבתיה". האהבה הבערת של "הדודים" היא צימאון.

Song of Songs 8:6 שיר השירים ח':ו

שִׁימֵנִי כְּחוֹתֶם עַל־לִבֶּךָ כְּחוֹתֶם עַל־רוּעֶךָ כִּי־עֲזָה כְּמוֹת אֶהְיֶה קֶשֶׁה
כְּשֹׂאֵל קִנְאָה רִשְׁפִּיהָ רִשְׁפִּי אֵשׁ שְׁלֵהֲבִתֶּיהָ:
Set me as a seal upon thy heart, As a seal upon thine arm;
For love is strong as death, Jealousy is cruel as the grave;
The flashes thereof are flashes of fire, A very flame of the
L-RD
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

אֶת־דְּבָרִי אֲשֶׁר יִלְמְדוּן לִירְאָה אֶתִּי כָל־הַיָּמִים אֲשֶׁר הֵם חַיִּים עַל־הָאָדָמָה
וְאֶת־בְּנֵיהֶם יִלְמְדוּן:

Only take heed to thyself, and keep thy soul diligently, lest
thou forget the things which thine eyes saw, and lest they de-
part from thy heart all the days of thy life; but make them
known unto thy children and thy children's children; the
day that thou stoodest before the L-RD thy G-d in Horeb,
when the L-RD said unto me: 'Assemble Me the people, and
I will make them hear My words that they may learn to fear
... Me all the days that they live upon the earth, and
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

96 תרין ריעין דלא מתפרשין

ההערה מפנה לתחילת פרשת ראה, שם נדון הביטוי "תרין ריעין דלא מתפרשין", ומצוינים מקורות נוספים.
הערת קה"ת
ע"ל ר"פ ראה. ושי"נ. [כ].

97 ואהיה שעשועים

"ואהיה שעשועים יום יום". התורה היא שעשועיו של ה', החכמה העליונה.
Proverbs 8:30 משלי ח':ל'
וְאֶהְיֶה אֶצְלוֹ אֲמוֹן וְאֶהְיֶה שְׁעֵשׂוּעִים יוֹם יוֹם מִשְׁחָקָת לִפְנֵי בְּכָל־עַתָּה:
Then I was by Him, as a nursing; And I was daily all delight,
Playing always before Him
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)
הערת קה"ת
משלי ח, ל.

98 שעשועי את בני אדם

"ושעשועי את בני אדם". "שעשועי" התורה מצויים אצל בני האדם, ולכן אור אין סוף נמצא למטה כפי שהוא נמצא למעלה.
Proverbs 8:31 משלי ח':ל"א
מִשְׁחָקָת בְּתֵבֶל אֶרְצוֹ וְשְׁעֵשְׂעִי אֶת־בְּנֵי אָדָם:
Playing in His habitable earth, And my delights are with the
sons of men
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

99 ותורתך בתוך מעי

"לעשות רצונך, אלוקי, חפצתי, ותורתך בתוך מעי". הכוונה ב"אכול" היא שהתורה נכנסת לתוך האדם כמו מזון.
Psalms 40:9 תהילים מ':ט'
לַעֲשׂוֹת־רְצוֹנְךָ אֱלֹקֵי חֲפָצְתִּי וְתוֹרָתְךָ בְּתוֹךְ מְעִי:
I delight to do Thy will, O my G-d; yea, Thy law is in my in-
most parts
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

100 ע"פ ויחזו את האלקים

הקטע מסביר ש"ויחזו" היא מילה מתרגום אונקלוס, המציינת את המדרגה החיצונית, "האחורית": הם השיגו רק את מדרגת אלקים. לאחר מכן הוא מסביר את "ויאכלו וישתו" כשני סוגי הזנה: המזון מתעכל ועולה אל הלב והמוח, אך הדם גם מכדי להגיע למוח; השתייה מדללת אותו ומאפשרת לו להגיע.
הערת קה"ת
תו"א עח, ג.

106 הוי כל צמא לכו למים

"הוי, כל צמא לכו למים". התורה, שנמשלה למים, מרווה את צימאונה של אהבה זו.

Isaiah 55:1 ישעיהו נ"ה:א'

הוי כלי צמא לכו למים ואשר אין לו כסף שִׁבְרוּ וְאָכְלוּ וְלָכוּ שִׁבְרוּ
בְּלוֹא־כֶסֶף וּבְלוֹא מַחִיר יֵין וְחֶלֶב:

Ho, every one that thirsteth, come ye for water, And he that
hath no money; Come ye, buy, and eat; Yea, come, buy wine
and milk Without money and without price

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישעיי נה, א.

107 בחד קטירא אתקטנא

הערת קה"ת מפנה ל Zohar III, 288a למילים האלה.

Zohar III, 288a זח"ג רפח, א

הערת קה"ת

זח"ג רפח, א.

108 בחד קטירא אתקטנא ביה

באידרא זוטא אומר רבי שמעון בר יוחאי: "כל יומין דאתקטנא בהאי
עלמא, בחד קטירא אתקטנא ליה לקודשא בריך הוא". דברים אלה
מתארים את הקשר התמידי של "הרעים", שאינם צמאים.

Zohar, Idra Zuta 1:29-4:37 ספר הזהר, האדרא זוטא א':כ"ט-ד':ל"ז

על המהדורה

המהדורה הזאת כוללת לשון המאמר, התרגום לעברית של ימינו, הביאורים שלנו והערות.

The Hebrew text of Likkutei Torah: © Kehot Publication Society, via Sefaria, CC BY-NC 4.0; formatting adapted.

התרגום שלנו לעברית של ימינו, מתוך התרגום האנגלי שלנו מלשון הקודש, בלי הערות קה"ת: CC BY 4.0.

הביאורים שלנו, עם הסקירה, השאלות והעמוד לילדים: CC BY-NC 4.0.

The notes: Kehot's marei mekomos ("Sources and References", including the Rebbe's notes) © Kehot Publication Society, via Sefaria, CC BY-NC 4.0; formatting adapted; our notes on them: CC BY-NC 4.0.

Sefaria: Midrash Rabbah -- TE (Public Domain); The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY); Miqra דרך מקורות מצוטטים, according to the Masorah (CC-BY-SA); The Holy Scriptures: A New Translation (JPS 1917) (Public Domain); William Davidson Edition - Vocalized Aramaic (CC-BY-NC); Daf Shevui (CC0); Wikisource (CC-BY-SA); Sifrei by Rabbi Shraga Silverstein (CC-BY); The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain); Constantinople, 1740 (CC-BY-NC); Daat Bereshit Rabbah (Public Domain); Kehot Publication Society (CC-BY-NC); Wikisource Bereshit Rabbah (CC-BY-SA); Pentateuch with Rashi's commentary by M. Rosenbaum and A.M. Silbermann, 1929-1934 (Public Domain); Vocalized Edition (CC-BY-NC)

המהדורה כולה: CC BY-NC 4.0. מותר להעתיק, להדפיס ולהפיץ בחינם, בציון Kehot Publication Society ו־likuteitorah.com; אסור למכור. [/https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/)

התרגום לעברית נעשה מהמהדורה האנגלית של likuteitorah.com בעזרת בינה מלאכותית (openai/gpt-6-luna-pro:batch), כשלשון המאמר לצדו לבדיקה. עדיין לא עבר עריכה אנושית. כל דבר חשוב יש לבדוק מול לשון המאמר.

הרבי ביקש ללמוד את מאמרי פרשת השבוע, «הפרשה החסידית», באותו שבוע, מחולקים לשבעת ימיו (Sichah of Shabbos Parshas Vayakhel 5725). (Toras Menachem vol. 42, pp. 306-309). למה ללמוד, וברכות הרבי: [/likuteitorah.com/about/the-chassidishe-parsha/](https://likuteitorah.com/about/the-chassidishe-parsha/)

מיום חנימי ולא מסחרי. אין כאן מכירה. אין שיוך לקה"ת, ל־Sefaria או לספריית ליובאוויטש. © likuteitorah.com

מתוך 24/likuteitorah.com/he/likutei-torah/shir-hashirim/24/

מוקדש לכבוד

מוקדש לכבוד הגאון המקובל רבי לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל

אבי הרבי, רבי לוי יצחק